ما شاء الله لا قوة الا بالله

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی جعل السلوک من سنن المرسلین ❊ و مرضاۃ لنفسہ و مطہرۃ لفم المستاکین ❊
والصلوۃ علی من امر بہ عند کل صلوۃ للمصلین ❊ وضاعف درجۃ صلوۃ المستاک
علی غیرہ بسبعین ❊ وعلی آلہ واصحابہ الذین اہتموا بامتثال اوامر اللہ
ورسولہ الامین ❊ حتی انہم جعلوا اسوکتہم فی الآذان موضع القلم
من الکاتبین ❊ **امابعد** غافل از کار بندہ گنہگار محتاج رحمت غفار
از کردہ خویش نادم و شرمسار زلہ ربای مائدہ علمای ذوی الاعتبار
خوشہ چین خرمن فضلای روزگار سر در ہوا بی دست و پا آوارہ بادیہ ہیچمدانی
نایلہ کوچہ ہیچمدانی پر از سیات تہی از حسنات **محمد شوکت علی** بن شیخ مستنصر علی
بن شیخ منصب علی سندیلی عفا اللہ عنہم ذنبہم الخفی والجلی بر ضمیر مہر تنویر علمای تحریر

منکشف میگرداند که سواک یکی از فطرتهای دین متین و سنتهای انبیا و مرسلین است حضرت
سید البشر شفیع روز محشر در مادهٔ مسواک تاکیدیکه بکار برده و مبالغه که از حد گذرانیده
دلیل بر عظمت شان و برهان بر رفعت مکان اوست درین جزو زمان و طرف
دوران اکثری از ابنای روزگار و بسیاری از مسلمانان دیار و امصار ترک این
سنت سنیهٔ حضرت خیر البریه میکنند و از فوز این نعمت عظمی دست بحرمان می زنند
باوجودیکه احراز این ثواب درین زمان قلیلی بل آنی باعانت چوبی و تحریک دستی بآن
وجهی حاصل می شود لاکن از کسالت نفس کاهل و سهولت طبع غافل بسبب جهل از فضیلت
مسواک یا وقوع غفلت مستاک از فوز این سعادت عظمی و نیل این نعمت کبری
حرمانی رو میدهد و چون عمل بر مسواک موقوف بر علمیست که درباره فضائل و فوائد
مسواک و بقدر مبالغهٔ استیاک از کاف و ما ارسلناک مروی شده و آن
علم اگرچه از دیدن روایات و اخباریکه در کتب سنت نبویه و عبائر زبر فقهیه منقول
گردیده حاصل می شود اما کتابے یا رسالهٔ مختص که در باب مسواک حاوے
مسائل متفقه و مختلفه باشد و جمع دلائل مذاهب متنوعه کند و احاطهٔ اخبار
و آثار نماید و منافع و فوائد را فراگیرد یافته نشد لهذا این رسالهٔ مختصره که مسائل متعلقهٔ
مسواک را وافی و دلائل مذاهب مختلفهٔ فقها را کافی ست موسومه بغایة الادراک
فی مسائل السواک بقالب تالیف در آورده ام و بسلک ترصیف درکشیده ام و این عجاله
نافعه و قراضهٔ ساطعه را مشتمل بر چند ادراکات گردانیده ام خداوند عز اسمه و جل شانه
مقبول فرموده برادران دینی و خلان ایمانے را نفع عاجل بخشد و مؤلف
را ثواب آجل کرامت فرماید انه بالاجابة قدیر و بانجاح المسئول جدیر

ادراک اول در تحقیق معنی سواک بدان که سواک بالکسر دو معنی دارد اول اسم است
بمعنی چوبی که بدان دندان مالیده شوند دوم مصدر است بمعنی کردن مسواک و مسواک
مرادف سواک است بمعنی اول فی النهایة الاثیریة السواک بالکسر والمسواک ما یدلک به الاسنان
من العیدان و فی امداد الفتاح شرح نور الایضاح و نجاة الارواح والسواک بکسر السین اسم للاستیاک
وللعود الذی یستاک به ایضا و سواک بمعنی اول مذکر است کما فی شرح المسلم للنووی مگر در بنایه شرح
هدایه میگوید که بدین معنی مذکر و مؤنث هر دو آورده میشود و صاحب محکم نیز حکم بجواز تذکیر و تانیث او کرده
و لیث میگوید که عرب سواک را مؤنث هم می آرند و ازهری که از علمای لغت است گفته که این قول لیث
را از جمله اغالیط قبیحه او توان شمرد و معنی اول مراد اهل لغت است و معنی ثانی یعنی استعمال چوب
و مانند آن بدندان باصطلاح فقها است فی شرح المسلم للنووی قال اهل اللغة السواک بکسر السین وهو
یطلق علی الفعل و علی العود الذی یتسوک به وهو مذکر قال اللیث وتؤنثه العرب ایضا قال الازهری
هذا من عدد اللیث ای من اغالیطه القبیحة و ذکر صاحب المحکم انه یؤنث و یذکر و فیه ایضا وهو فی
اصطلاح العلماء استعمال عود او نحوه فی الاسنان لیذهب الصفرة وغیرها عنها و جمع سواک سوک
بضمتین چنانچه آید مثل کتاب که جمعش کتب است و صاحب محکم می گوید که در جمع سواک سؤک بهمزه نیز جائز است
فی ذلک الشرح للنووی و جمع السواک سوک بضمتین ککتاب و کتب و ذکر صاحب المحکم انه یجوز ایضا سؤک بالهمز
و سواک ماخوذ از ساک بمعنی دلک است چنانچه میگویند ساک فاه یسوکه اذا دلکه بالسواک و ساک فمه
یسوکه سوکا یا ماخوذ از تساوک بمعنی تمایل است چنانچه می گویند جاءت الابل تساوک ای تمایل
هذا کذا فی النهایة الاثیریة و شرح المسلم للنووی و مراد از لفظ سواک که در کتب فقه مذکور است معنی
اول است بتقدیر مضاف چه سنت فعل مسواک است نه نفس مسواک و یا معنی ثانی است بدون تقدیر
[illegible] و این مناسب است بسبب حصول مقصود بلا ارتکاب تقدیر فی ذخیرة العقبی حاشیة

ادراک اول در تحقیق معنی سواک

شرح الوقایۃ قولہ والسواک وہو اذا کان بمعنی المسواک الذی ہو اسم للخشبۃ المعینۃ للاستیاک
وجب تقدیر المضاف کلفظ الاستعمال مثلاً لان السنۃ الاستیاک الذی ہو استعمال المسواک
لا نفسہ وہو ظاہر واذا کان بمعنی المصدر کما صرح فی الغایۃ وغیرہا لا یحتاج الی شیٔ اصلاً وہو الاولیٰ
لان یحمل علیہ لفظ المصنف لحصول المقصود بلا تکلف تقدیر ادراک دوم در بیان حکم مطلق
مسواک بدان کہ مسواک کردن مستحب ست در جمیع اوقات مقید نیست بسببی مخصوص نیست بوقتی
از شب و روز و بشخصی جنب و حائض و نفسا و طاہر و صائم و غیر صائم و نیست مسواک از خصائص وضو
و نماز بل از سنن دین ست پس او ست دران جملہ حالات تاکد می گردد استحبابش باعتبار بعض اسباب
و متقرر می شود در بعض اوقات و این تعمیم مرویست از ابی حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ فی شرح المختصر للالیاس
الاستیاک مستحب فی جمیع الاوقات وفی شرح الامام النووی علی المسلم ثم ان السواک مستحب فی جمیع الاوقات
وفی سفر الہدی ناقلا عن صلوۃ المسعودی وفی ظاہر الروایۃ انہ سنۃ براسہ وفی البحر الرائق لیس من خصائص
الوضوء بل مستحب فی مواضع وفی البنایۃ حاشیۃ الہدایۃ نقلا عن شرح الطحاوی انہ سنۃ رطبا کان او یابسا
مبلولا بالماء اولا فی جمیع الاوقات علی ای حال کان و ایضا فی البنایۃ وقال ابو عمر و فضل السواک
مجمع علیہ لا اختلاف فیہ والصلوۃ عندہ الجمیع بہ افضل منہا بغیرہ وفیہا ایضا وہو امامن سنن الدین
فیستوی فیہ کل الاحوال کما انقل ذلک عن ابی حنیفۃ و دلیل این تعمیم و اطلاق چند احادیث اند کہ در
ادراک احادیث خواہند آمد باید دانست کہ نزد داؤد ظاہری مسواک کردن واجب ست برای نماز
لیکن اگر آنرا ترک کند نماز باطل نشود و این وجوب تخصیص پذیرد وقتی کہ جلیس و ہمنشین متاذی می گردد
و مطلق وجوب را شیخ ابو حامد اسفرائینی امام عراقیین ازو نقل کردہ و عدم بطلان نماز را
ماوردی ازو حکایت کردہ و تخصیص ہنگام تاذی جلیس عبد الوہاب شعرانی نسبت باو کردہ و نزدیک
اسحاق بن راہویہ نیز واجب ست حتی کہ اگر عمداً ترک کند آن را نماز باطل گردد فی شرح المسلم للنووی

وقد حکی الشیخ ابو حامد الاسفرائینی امام اصحابنا العراقیین عن داؤد الظاہری انہ اوجبہ للصلوۃ وحکاہ
الماوردی عن داؤد وقال ہو عندہ واجب لو ترکہ لم تبطل صلاتہ وحکی عن اسحٰق بن راہویہ انہ قال
ہو واجب ان ترکہ عمدا بطلت صلاتہ وفی میزان الشعرانی وقال داؤد ہو واجب لا سیما ان تابخر
منہ الجلیس وزاد اسحٰق ان من ترکہ عامدا بطلت صلاتہ ومتاخرین اصحاب شافعی بر شیخ ابو حامد وغیرہ بر
نقل وجوب از ابی داؤد انکار کردہ اند وگفتہ اند کہ مذہب داؤد آنست کہ مسواک کردن سنت ست مثل جماعت
نمازہ واگر نسبت وجوب بداؤد صحیح ہم باشد تاہم مخالفتش در انعقاد اجماع بر قول مختار کہ بران اکثر علما
ومحققان ہستند مضرتی ندارد ودر صحت نقل وجوب از اسحاق نیز انکاری دارند فی شرح النووی علی
المسلم وقد انکر اصحابنا المتاخرون علی الشیخ ابی حامد وغیرہ نقل الوجوب عن داؤد وقالوا مذہبہ انہ سنۃ
کالجماعۃ ولو صح ایجابہ عن داؤد لم تضر مخالفتہ فی انعقاد الاجماع علی المختار الذی علیہ المحققون والاکثرون واما
اسحٰق فلم یصح ہذا المحکی عنہ واللہ اعلم ادراک سوم در بیان حکم سواک در وضو بدان کہ بعض
از علما گفتہ اند کہ سواک در توضی سنت مؤکدہ ہست فی الدر المختار ناقلا عن الجوہرۃ والسواک سنۃ مؤکدۃ
وفی امداد الفتاح والسواک من سنن الوضوء عندنا وفی الکافی والسواک ای استعمالہ لانہ علیہ السلام
واظب علیہ والمواظبۃ مع الترک تدل علی السنیۃ وہذا قد ترکہ وفی الصغیری وقد عدہ القدوری
والاکثرون من السنن وہو الاصح لما ذکرنا فی الشرح وفی الدر المستدی المنظوم والسنن ابتداؤہ بالتسمیۃ و
التکمیل والسواک لہ وفی شرحہ السمی سراج الظلام والسواک لہ ای للوضوء فان السواک عندنا من
سنن الوضوء وفیہ ایضا وا ما صفتہ فہو سنۃ مؤکدۃ وفی سنن الہدی ناقلا عن صلوۃ المسعودی
بل السواک سنۃ الوضوء ام سنۃ براسہ فقیل ہو سنۃ الوضوء وفی الہدایۃ والسواک لانہ علیہ السلام کان
یواظب علیہ وفی حلیۃ الباجی السواک ای استعمالہ لان السواک والمسواک اسم للخشبۃ المعینۃ
وانما یسن استعمالہ لانہ علیہ السلام کان یواظب علیہا وفی الاختیار لتعلیل المختار والسواک لانہ صلی اللہ علیہ وسلم

واظب علیه وقال اوصانی خلیلی جبرئیل بالسواک وفی شرح النووی علی الصحیح لمسلم ثم ان السواک
سنة لیس بواجب فی حال من الاحوال لا فی الصلوة ولا فی غیرها باجماع من یعتد به فی الاجماع وحجت
این مدعا دو حدیث ست اول حدیثی ست که روایت کردند آنرا بخاری ومسلم از ابی هریره قال قال
رسول الله صلی الله علیه وسلم لولا ان اشق علی امتی لامرتهم بتاخیر العشاء وبالسواک عند کل صلوة یعنی
فرمود رسول خدا صلی الله علیه وسلم اگر نمی بودم آنکه در مشقت اندازم امت خود را هر آینه واجب هم
کردم برایشان تاخیر کردن عشا را و واجب میکردم مسواک کردن را نزد هر نماز و درینجا خدشه ایست
ظاهر البوروده که این تقریب غیر تام ست چه مقصود سواک نزدیک وضو ست و از احادیث آن بدین
گونه است که مراد از صلوة اینجا وضو ست بدلیل آن که روایت کرد مالک احمد و نسائی و تصحیح کرد
آنرا ابن خزیمه وحاکم وگفت حاکم که صحیح الاسناد ست و بخاری روایت کرد بطریق تعلیق در
کتاب الصوم از ابی هریره عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لولا ان اشق علی امتی لامرتهم
بالسواک مع کل وضوء یعنی فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم اگر نه آنکه سختی کردمی بر امت خود
هر آینه امر میکردم آنها را بمسواک کردن با هر وضو و در روایت ابن خزیمه وحاکم و بخاری لفظ
عند کل وضوء است و در روایت احمد وغیره لفظ عند کل طهور است و درین حجت نظر ست
بدین گونه که بجز این حدیث دلیلی دیگر بر بودن مسواک در وضو یافته نمی شود و منتهای دلالت این
حدیث بر ندب ست چه در ندب وقوع فعل احیانا کفایت میکند و سنیت بدون مواظبت بپایه اثبات
نمی رسد و ازین حدیث مواظبت لازم نمی آید فی فتح القدیر ولا دلالة فی شئ علی کونه فی الوضوء
الا هذه وغایة ما یفید الندب وهو لا یستلزم سوی الاستحباب اذ یکفیه انه ندب اليه ای ان یفعله
احیانا ولا سنیة دون المواظبة وهی لیست بلازمة من ذلک و در جواب این نظر چنین میتوان
گفت که بعد از وجوب مرتبه سنیت مؤکده است پس هرگاه که بسبب مانعی یعنی مشقت حرج

بوجوب مندفع شد پس سنت مؤکده باقی خواهد ماند کذا فی غنیة المستملی شرح منیة المصلی دوم حدیثی
ست که روایت کرده شده است از آنحضرت صلی الله علیه وسلم بدین مضمون که مواظبت بر سواک
می فرمودند و درینجا نیز خار خدشه در پای خاطر می خلد و آن این ست که مواظبت آنحضرت صلی الله
علیه وسلم بر فعلی دلیل وجوب ست پس این حدیث دلیل سنیت چگونه خواهد شد و از ناخن فکر این خار خدشه
را بدینگونه بر می توان آورد که مواظبت بدون ترک البته دلیل وجوب ست واما مع الترک مرة او مرتین
دلیل سنیت ست و اینجا مواظبت با ترک مروی شده چنانچه حدیث اعرابی دال بر انست چه در تعلیم
وضوی او تعلیم سواک منقول نگردیده و چنین مواظبت دلیل سنیت ست و درین حجت هم نظر ست
بدینگونه که در اصل مواظبت کلامی نیست بلکه کلام در مواظبت نزدیک وضو ست و مواظبت بدین
صفت ازین روایت لازم نمی آید چه این روایت دال بر مطلق مواظبت ست فی البنایة شرح الهدایة
لانه علیه السلام کان یواظب علیه ش ای لان النبی صلی الله علیه وسلم کان یواظب علی استعمال
السواک والعجب من المصنف رحمه الله انه ذکر ان استعمال السواک سنة ثم احتج علی
ذلک بمواظبة النبی صلی الله علیه وسلم ومع هذا لم یذکر شیئا من الاحادیث الدالة
علی المواظبة وقد علم ان مواظبة النبی صلی الله علیه وسلم علی فعل شیء یدل
علی الوجوب وقد اعتذر عنه الشراح بان المواظبة مع الترک دلیل السنة وبدونه
دلیل الوجوب وقد دل علی ترکه حدیث الاعرابی لانه لم ینقل فیه تعلیم السواک فلو
کان واجبا لعلمه و ازین نظر جوابی میتوان گفت بدین طریق که مواظبت نزدیک وضو هم
از حدیث عایشه رضی الله عنها که در مسلم مروی ست ثابت می شود و حدیث مذکور این ست
کنا نعد لرسول الله صلی الله علیه وسلم سواکه وطهوره فیبعثه الله ما شاء ان یبعثه فیتسوک
ویتوضأ ویصلی یعنی عایشه رضی الله عنها می گوید که بودیم ما که مهیا می کردیم برای رسول خدا

صلی اللہ علیہ وسلم مسواک او و آب وضوی او پس برمی انگیخت او را خدای عز و جل
ہر قدر کہ میخواست آنکہ برانگیزاند او را پس مسواک می فرمود و وضو می کرد و نماز
می خواند و ازین حدیث صاف می تراود کہ عادت شریف و مواظبت لطیف آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم بر مسواک نزدیک وضو بود ہل ہذا الا المطلوب و درین جواب
ہم نظر است چہ محتمل کہ این عادت شریف در وضوئی باشد کہ ہنگام بیداری از خواب می کردند
در وضو می نماز والکلام فی الوضوء للصلوة لا غیرہ فلا یثبت المدعی فی غنیة المستملی علی ان فی
مسلم عن عائشة رضی اللہ عنہا کنا نعد لرسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سواکہ وطہورہ
فیبعثہ اللہ ما شاء ان یبعثہ فیتسوک ویتوضأ ویصلی دلیل علی انہ کان ذلک عادتہ صلی اللہ
علیہ وسلم الا ان یقال کان ذلک عادتہ عند القیام من النوم عند کل وضوء فی
بعضی دیگر از علما گفتہ اند کہ مسواک در وضو مستحب است نہ سنت مؤکدہ فی المیزان للشعرانی
ومن ذلک السواک قد اتفق الائمة الاربعة علی استحبابہ و فی شرح المختصر للایا
ویتاکد الاستحباب عند التوضی و فی غنیة المستملی والصغیری ومن الادب ان
یستاک ای یدلک اسنانہ بالسواک بالکسر وہو العود الذی یستاک بہ کالمسواک
و فی الاختیار لتعلیل المختار قالوا والاصح انہ مستحب و دلیل برین مدعا آنست
کہ سنت آن را گویند کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بر آن مواظبت
فرمودہ باشند با وجود ترک آن یک بار یا دو بار و چنین مواظبت آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم بر مسواک در وضو بپایہ ثبوت نرسیدہ فی فتح القدیر
المطلوب مواظبتہ عند الوضوء ولم اعلم حدیثا صریحا فیہ

ادراک چہارم در بیان آنکہ مسواک در وضو قبل از وضوست

یا درمیان وضو ہنگام مضمضہ یعنی علمامی گویند کہ سنیت سواک پیش از
وضو ست فی غنیۃ المستملی والصغیری قال فی الکفایۃ اما وقتہ یعنی فی الوضوء فذکر فی الکفایۃ
للبیہقی والوسیلۃ والشفاء ان السواک قبل الوضوء وفی امداد الفتاح وقال غیرہم
قبل الوضوء وفی شرح المختصر لالیاس فعند بعض المشائخ یستاک فیتوضأ وفی شرح
مواہب الرحمن لعبد اللطیف وفی البدائع والمجتبی انہ قبل الوضوء وفی فتاوے
مجمع البرکات واختلف المشائخ فی محلہ فقیل قبل الوضوء وفی المرقاۃ وفی افرادہ بالباب
عن سنن الوضوء ایماء الی ان السواک لیس من اجزاء الوضوء المستقلۃ بہ اشارۃ الی
جواز تقدیم السواک علی الوضوء ولیس یتعین ان یکون محلہ قبل المضمضۃ واکثر علما
میگویند کہ سنیت سواک وقت مضمضہ ہست چراکہ درین تکمیل انقا وطہارت ست
تا اینکہ اگر پیش از مضمضہ مسواک کند کفایت از سنیت در سواک ندارد و اعادہ
سواک ہنگام مضمضہ می باید چہ سنیت آن در عین مضمضہ متعین ہست فی العالمگیریۃ ثم وقت
الاستیاک ہو وقت المضمضۃ کذا فی البنایۃ وفی جامع الرموز فیستاک حالۃ المضمضۃ
کذا فی النہایۃ وفی امداد الفتاح ووقتہ عند المضمضۃ علی قول الاکثر وفی غنیۃ المستملی
والصغیری وفی مبسوط شیخ الاسلام ومن السنۃ حالۃ المضمضۃ ان یستاک
وفی المرقاۃ وان یکون حال المضمضۃ علیہ الاکثرون وفی غنیۃ المستملی والصغیری
وفی تحفۃ الفقہاء زاد الفقہاء انہ سنۃ حالۃ المضمضۃ تکمیلا للانقاء وفی کفایۃ ابی مسلم ان
قدم السواک علی المضمضۃ لایجزی عن السنۃ لانہ فی حالۃ المضمضۃ وفی سراج الظلام
واما وقتہ فعند المضمضۃ وفی شرح الیاس علی المختصر وعند بعض یستاک حال المضمضۃ
وفی المعدن واستعمال السواک حالۃ المضمضۃ سنۃ وفی حاشیۃ الطحطاوی

علی الدر المختار قوله عند المضمضة هو قول الاکثر وهو الاولی لانه اکمل للانقاء وفی شرح
عبد اللطیف بن جمال علی مواهب الرحمن فی مذهب ابی حنیفة نعمان واختلف فی وقته
ففی النهایة وفتح القدیر انه عند المضمضة وفی فتاوی مجمع البرکات ناقلا عن البرجندی
وقیل عند المضمضة علیه الاکثرون

ادراک پنجم در بیان مقدار مسواک

باید دانست که مستحب آنست که طول مسواک مقدار یک بالشت مرد وستبری آن مقدار
انگشت خنصر انسان بلاگره از چوب درختان تلخ باشد ومسواک را از یک بالشت دراز
نکنند که شیطان بران می نشیند ومراد از نشستن شیطان آنست که فراموش میگرداند
استعمال کردن مسواک را یا می اندازد وسوسه در دل مسواک کننده مخفی نماند که
در بعضی فقها شبر وخنصر مسواک کننده معتبرست ونزد بعضی شبر وخنصر میانه که نه زیاده
ونه زیاده لاغر باشد معتبرست فی الدر المختار وکونه لینا مستویا بلا عقد فی غلظ خنصر
وطول شبر وفیه ایضا ولا یزاد علی الشبر والا فالشیطان یرکب علیه فی حاشیة الطحطاوی
علی الدر المختار قوله فالشیطان یرکب علیه لعل المراد من ذلک انه ینسیه استعماله
او یوسوس له وفی شرح عمر بن محمد السنامی علی منظومة عثمان وینبغی ان یکون السواک
فی غلظ الاصبع وطول الشبر من اشجار مرة وفی مجمع البرکات وینبغی ان یکون
من شجر مر فی غلظ الاصبع وطول الشبر وفی حاشیة الطحطاوی علی الدر المختار وقوله
فی غلظ خنصر ای ندب کونه فی غلظ خنصر وهل المراد الخنصر المستعمل او الخنصر الوسط الذی
لیس برقیق جدا ولا غلیظ جدا وکذا یقال نحوه فی الشبر وچون مسواک قدر چهار انگشت
شود پس مکروه است استعمال او وسزاوار آنست که دفن کنند آنرا در زمین طاهر
کذا فی خلاصة الاحکام وشافعیه جائز داشته اند استعمال مسواک کوتاه از یک بالشت

وعبارت مختصر ایما بایں معنی میکند في جامع الرموز وفيه دلالة على انه يجوز ان يكون اقصر
من الشبر كما صرح به في كتب الشافعي

ادراک ششم دربیان کیفیت سواک

واین ادراک مبنی بر چند تحقیقات ست تحقیق اول اینکه اکثر علما گفته اند که سزاوار آنست
که مسواک کند از عرض دندان وطول دهان تا که زخمی نکند گوشت دندان وضرر نرساند
بلثه في البحر ويستاك عرضا لا طولا لانه يجرح لحم الاسنان وفي امداد الفتاح وان يستاك
عرضا لا طولا لئلا يضر لحم الاسنان وعليه الاكثر وفي غنية المستملي والصغيري ويستاك
عرضا لا طولا اي مع عرض الاسنان الذي هو طول الفم لا العكس خشية الحاق الضرر باللثة
وفي السراج الوهاج ويستاك عرض اسنانه وهو طول الفم وفي حاشية الطحطاوي على الدر المختار
ويستاك عرضا لا طولا لانه يجرح لحم الاسنان ونزدیک اصحاب شافعی سوای امام الحرمین نیز
مستحب ست که مسواک در عرض دندان کند نه طول آن پس اگر خلاف آن کرد کفایت از
سواک خواهد کرد مگر بکراهت وهمین کراهت طولی را ملا علی قاری از علمای حنفیه در مرقات
اختیار کرده ست في شرح النووي على صحيح المسلم ويستحب ان يستاك عرضا
ولا يستاك طولا لئلا يدمي لحم اسنانه فان خالف واستاك طولا حصل السواك مع
الكراهة وفي البناية وقال غيره من اصحابه يستاك عرضا لا طولا ونزدیک بعض علما
که منجمله آنها فوتری ست سزاوار آنست که مسواک کند در عرض وطول هر دو واگر
اقتصار کند بر یکی پس عرضا اولی ست وهمین ست مذهب امام الحرمین از اصحاب
شافعی في البرجندي ينبغي ان يستاك طولا وعرضا فان اقتصر على احدهما فعرضا
وفي امداد الفتاح وقال الفوتري يستاك طولا وعرضا وفي البحر الرائق وقال الفوتري
يستاك طولا وعرضا والاكثر على الاول وفي بعض حواشي شرح الوقاية يستاك

ادراک ششم دربیان کیفیت سواک

کیف شاء سواء کان طولاً او عرضاً وہکذا فی تہذیب الصلوٰۃ وفی البنایۃ شرح الہدایۃ قال
امام الحرمین من اصحاب الشافعی یمر السواک علی طول الاسنان وعرضها فان اقتصر علی احدھا
فالعرض اولی ونزد بعض علما مثل غزنوی آنست کہ طولاً مسواک کند نہ عرضاً فی حاشیۃ
الطحطاوی علی الدر المختار وعن الغزنوی یستاک طولاً لا عرضاً والاکثرون علی الاول تحقیق
ثانی دربیان بدایت مسواک و این تحقیق مشتمل بر دو قول ست قول اول آنکہ سزاوار آنست
کہ شروع کردہ شود در مسواک کردن اولاً از جانب ایمن بالا از دندان پستر ایمن اسفل
بعد ازان ایسر بالا من بعد آن ایسر اسفل باب تازہ غیر آب مضمضہ ہمچنین بار دوم
وبار سوم کنند پس بالای زبان وکام وطرف دہان بکنند پس این جملہ سیزدہ تحریکات
در مسواک کردن میشوند فی جامع الرموز والمراد امرار السواک علی ظاہر عرض السن
الایمن الاعلی ثم الاسفل ثم الایسر کذلک ثم علی وجہ اللسان وہکذا فی تہذیب الصلوٰۃ
وقول دوم آنکہ شروع کردہ شود از جانب ایمن بالا پستر از جانب ایسر بالا پستر از جانب
ایمن زیرین پستر از جانب ایسر زیرین کذا فی غنیۃ المستملی والصغیری شرحی
منیۃ المصلی ومفتاح الصلوٰۃ وفی الدر المختار واقلہ ثلث فی الاعالی وثلث فی الاسافل
بمیاہ ثلثۃ وفی حاشیۃ للطحطاوی قولہ ثلث فی الاعالی ای من فیہ الیمین اولاً ثم من
وجہ الیسار قولہ وثلث فی الاسافل من وجہ الیمین اولاً ثم الیسار کذا فی البحر عن شرح
منیۃ المصلی قولہ بمیاہ ہذہ غیر میاہ المضمضۃ بان یغسل السواک ثلاثاً لان المضمضۃ یاتی الکلام
علیہا فی قولہ وغسل فم وفی المرقاۃ ناقلاً عن ابن الہمام یستحب فی السواک ان یکون ثلاثاً
بثلث میاہ وایضاً فیہا ویستحب ان یبدأ بالجانب الایمن من فم عرضاً وفی البحر
ان یستاک اعالی الاسنان واسافلہا والحنک یبدأ من الجانب الایمن واقلہ ثلث فی الاعالی

وثلث فی الاسافل بثلث میاہ وفی الزاد ویکون فی الاستیاک ثلث عشر تحریکات ثلث
فی الایمن الاعلی وثلث فی الایمن الاسفل وہکذا فی الایسر وواحد فی طرف الفم ویمیل
راس السواک الی حنکہ وفی شرح المسلم للنووی ویستحب ان یمر السواک ایضا علی اطراف
اسنانہ وکراسی اضراسہ وسقف حلقہ امرارا لطیفا ویستحب ان یبدأ فی سواکہ بالجانب
الایمن من فیہ باید دانست کہ نکتہ در سہ بار مسواک کردن آنست کہ تثلیث وتر ست
وخدا وتر را دوست میدارد کذا فی صلوۃ الطیبین وبعضی میگویند کہ در سواک عدد معین
نیست بلکہ مسواک کند تا آنزمان کہ بزوال نکہت وزردی دندان اطمینان قلبی
حاصل آید فی البنایۃ لا تقدیر فی السواک یستاک الی ان یطمئن قلبہ بزوال النکہۃ واصفرار السن
مخفی نماند کہ در حالت سواک کردن ظاہر وباطن واطراف دندان بمالد کذا فی غنیۃ المستملی
والصغیری باید دانست کہ سزاوار آنست کہ مسواک نرم ومعتدل بلاگرہ باشد زیرا کہ چنین
مسواک آسان تر در استعمال ست ومراد از نرمی نرمی تمام مسواک نیست بل آن موضع
کہ ہنگام مسواک کردن در دہن داخل شود فی الدر وکونہ لینا مستویا ای معتدلا بلا عقد
وفی حاشیۃ للطحطاوی قولہ مستویا ای معتدلا قولہ بلا عقد لانہ اسہل فی الاستعمال فی فتح القدیر
وان یکون السواک لینا وفی حاشیۃ الطحطاوی علی الدر قولہ وکونہ لینا المراد بہ المحل الذی
یدخل فی الفم لا کلہ تحقیق سوم در کیفیات ممنوعہ گرفتن مسواک واین تحقیق مشتمل ست
برچند فوائد فائدہ اول آنکہ ترک نکند وضع مسنون کہ این مورث باسور ست فی الدر المختار
ولا یقبضہ فانہ مورث الباسور وفی البحر الرائق ولا یقبض القبضۃ علی السواک فان ذلک
یورث الباسور وہکذا فی تہذیب الصلوۃ وفی حاشیۃ الطحطاوی علی الدر المختار
قولہ ولا یقبضہ ای بیدہ بان یترک الہیأۃ المسنونۃ فی مسکہ فائدہ دوم آنکہ مسواک نکند

از ہر دو طرف مسواک چراکہ این مورث کوری ست فی جامع الرموز ولا یستاک بطرفی
المسواک فانہ یورث العمی فائدہ سوم آنکہ سزاوار آنست کہ نمکد مسواک راکہ این مورث
کوری ونسیان ست فی الدر ولا یمصہ فانہ یورث العمی وہکذا فی جامع الرموز وتہذیب
الصلوۃ وفی خلاصۃ الاحکام ولا یمص المسواک بالاسنان لانہ یورث النسیان

ادراک ہفتم دربیان طریق گرفتن مسواک

بدانکہ در گرفتن مسواک سنت آنست کہ بگیرد آنرا در دست راست چراکہ این کار از کارہای طہارتست اگرچہ قیاس مقتضی گرفتن در دست چپ چہ درین ازالۂ قذرست و در دست راست طریق گرفتنش اینست کہ انگشت خنصر زیر مسواک وانگشت نر زیر سر مسواک وانگشت سبابہ ووسطی وبنصر بالای مسواک باشد وہمچنین آمدہ است از عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ
فی امداد الفتاح ویستحب امساکہ بالید الیمنی والسنۃ فی کیفیۃ اخذہ ان تجعل الخنصر من
یمینک من اسفل السواک والبنصر والوسطی والسبابۃ فوقہ واجعل الابہام اسفل راسہ
وفی جامع الرموز بعد ما یجعل ابہام الیمنی وخنصرہ تحت السواک والبواقی فوقہ وفی حاشیۃ
الدر المختار للطحطاوی ونقلا عن النہر وندب امساکہ بیمناہ بان یجعل الخنصر اسفلہ والابہام اسفل
راسہ وباقی الاصابع فوقہ وکذا جاء عن ابن مسعود رضی اللہ عنہ لانہ من اعمال الطہارۃ
وقیاس ان فیہ ازالۃ الاذی ان یکون بالیسری وبعضی علما غیر اصحاب ابی حنیفہ رحمہ اللہ
بسوی گرفتن سواک بدست چپ رفتہ اند کذا فی حاشیۃ الطحطاوی علی الدر نا قلا من النہر

ادراک ہشتم دربیان شستن مسواک

سنت آنست کہ اول بشوید مسواک را اگر خشک باشد پس مسواک کند وہمچنین در اثنای مسواک کردن نیز بشوید وہمچنین بعد فراغ قبل نہادن آن پستر وہمین بشوید فی غنیۃ المستملی والصغیری

وبل المسواک ان کان یابسا ویغسله عند الاستیاک وعند الفراغ منه وفی المرقاۃ

قال ابن حجر ویؤخذ منه ان غسل السواک فی التسوک وبعده قبل وضعه سنۃ وفی سنن ابی داود کان ...

ثم یغسل فمه بعده وصاحب بنایه شارح هدایه مائل بعدم سنیت شستن سواک شده است

کمافی شرحه علی الهدایه باید دانست که حکمت در شستن مسواک قبل از مسواک کردن آنست

که نرم شود و دندان را زخمی نکند و نرم کردن مسواک بآب دهن ست یا بآب طاهر

علیحده کذا فی منهاج العباد و حکمت در شستن بعد مسواک کردن برای آنست که تا شیطان

بآن مسواک نکند فی جامع الرموز واذا استاک یغسل والا فالشیطان یستاک به کذا فی

الدر المختار پوشیده نماند که ممکن ست حمل کردن استیاک شیطان بر معنی حقیقی آن چه محل فم

خبیث ست فی حاشیة الطحطاوی علی الدر المختار قوله والا فیستاک الشیطان به الخ

من حمله علی الحقیقۃ ای موضع الفم خبیث ادراک نهم در اوضاع مکروهه مسواک

و آن چند اند از انجمله مسواک کردن در حالت اضطجاع چه این مورث درازی طحال ست

فی اوراد الفتاح ویکره الاستیاک مضطجعا فانه یورث کبر الطحال وفی البحر الرائق ویکره ان یستاک

مضطجعا فانه یورث کبر الطحال کذا فی سراج الوهاج وهکذا فی مفتاح الجنان و از انجمله مسواک

کردن ست در حالت قیام که موجب درد زانو ست کذا فی مفتاح الجنان و از انجمله مسواک

کردن ست در حالت مشتی که باعث درد پشت ست کذا فی مفتاح الجنان ادراک دهم

در بیان جاهائیکه مسواک در آنها مکروه ست از انجمله است مسواک

کردن در محافل نزدیک برآمدن آب از حلق و دهن خصوصاً روبروی علما و بزرگان

کذا فی اشعۃ اللمعات و از انجمله است مسواک کردن در حمام که از آن بوی دهن پیدا میشود

کذا فی اشراق الدرجات نقلا عن فوائد فیروزشاهی و هکذا فی مفتاح الجنان و از انجمله است

ادراک نهم در اوضاع مکروهه مسواک

ادراک دهم در بیان جاهائیکه مسواک در آنها مکروه ست

مسواک کردن در مسجد و قتیکه گمان افتادن تف و مثل آن دران باشد فی المرقاۃ لا یستاک فی
المسجد اذا خشی تطایر شیئ من الریق او نحوہ و آنرا انجمله است مسواک کردن در مزبلہ چه ازین
نزد خدای تعالی مبغوض میشود کذا فی مفتاح الجنان ادراک یازدہم در بیان
اشجار مستحبه مسواک بدانکه جائز ست مسواک ساختن از هر چوبیکه باشد لیکن مستحب است
که مسواک از چوب درخت تلخ تر باشد چراکه این چوبها خوش میکنند بوی دهن را و قوت میدهند
معده را و سخت میکنند دندان را علی الخصوص چوب درخت پیلو که این افضل و قاطع بلغم
و صاف کننده سینه و گوارنده طعام ست پس از بعد چوب [illegible] اک چوب درخت زیتون
مستحب ست و در بیان سواک زیتون حدیثی هم آمده است کذا فی حاشیۃ الدر المختار
للطحطاوی نقلا عن الطبرانی نعم السواک الزیتون من شجرة مبارکة وهو سواکی وسواک الانبیاء
من قبلی یعنی چه خوش مسواک ست زیتون از درخت برکت داده شده و این مسواک من و
انبیای پیشین من ست و در اشعة اللمعات ست که در باب مسواک پیلو چند احادیث آمده اند
فی الصغیری وقالوا ویستاک بکل عود وفی العالمگیریه ینبغی ان یکون السواک من اشجار
مرة لانه یطیب نکهة الفم ویشد الاسنان ویقوی المعدة ولیکون رطبا وفی امداد الفتاح
وینبغی ان یکون السواک لینا فی غلظ الاصبع طول شبر مستویا قلیل العقد من الاشجار المعروفة
وهو الاراک لیکون اقطع للبلغم وانقی للصدر واهنی للطعام وفی غنیة المستملی والصغیری
ثم المستحب ان یکون من شجرة مرة لزیادة ازالة تغیر الفم وفیهما ایضا وافضل الاراک ثم الزیتون
وفی جامع الرموز واصله من الزیتون فان منه سواک الانبیاء کما فی الینابیع وفی المرقاة
قال النووی ویستحب ان یستاک بعود من اراک فی شرح المسلم للنووی والمستحب ان یستاک
بعود متوسط لا شدید الیبس لیجرح ولا رطب لا یزیل نیز مستحب ست مسواک از چوب خوش

وتوت واصل شوک فی جامع الرموز او من خشب الخوخ او التوت او اصل الشوک کما فی صلوة المسعودی

ادراک دوازدهم در بیان اشجار مکروهه و محرمه مسواک بدانکه مکروه تحریمی ست مسواک ساختن از چوب موز و انار و نی و حرام ست از شئی که زهر دارد خواه چوب باشد یا غیر آن فی الدر المختار ویکره بموز وفی حاشیته للطحطاوی ای تحریما للاطلاق وفیهما ایضا بموز ای کالقصب الفارسی وفی غنیة المستملی والصغیری ولیستاک بکل عود الا الرمان والقصب وفی الدر یحرم بذی سم وفی حاشیته للطحطاوی من الخشب وغیره

ادراک سیزدهم در بیان موضع نهادن مسواک باید دانست که نهادن از دو حال خالی نیست یا بر بدن انسان یا غیر آن لهذا این ادراک مشتمل دو فائده شد فائدهٔ اول سنت آنست که بنهد مسواک را بر گوش خود بموضع نهادن قلم کاتب و حکمت در نهادن این موضع آنست که گرفتنش آسان می شود و بصاحب مسواک یاد میدهاند و آنحضرت صلی الله علیه وسلم مسواک خود جای نهادن قلم کاتب بر گوش می نهادند و همچنین اصحاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم نیز می نهادند و نیز در پیچ عمامه نهادن سنت ست چنانچه بعض صحابه در طی عمامهٔ خود می نهادند فی جامع الرموز وموضع سواکه صلی الله علیه وسلم من اذنه موضع القلم من اذن الکاتب اسوکة اصحابه خلف آذانهم کما قال الحکیم الترمذی وفی المرقاة قال ابن حجر والحکمة فی وضعه ذلک الموضع لیسهل تناوله ویذکر صاحبه به فیسن وفی جامع الرموز وکان بعضهم یضع فی طی عمامته فائدهٔ دوم سزاوار نیست که نهد مسواک را عرضا که این مورث جنون ست بلکه انتصاب کند آنرا به اعتماد چیزی و استاده کند فی جامع الرموز ولا یضع عرضا بل ینصب فان الاخطر الجنون وفی الدر المختار ولا یضع بل ینصبه والا فخطر الجنون وفی حاشیة الدر المختار للطحطاوی قوله بل ینصبه بان یسنده معتمدا الی شئی وفیها

ادراک دوازدهم در بیان اشجار مکروهه و محرمه مسواک

ادراک سیزدهم در بیان موضع نهادن مسواک

ایضاً المخطر کما فی القاموس الشرف والسبق والمراد الثانی ای یسبقه الجنون لهذا الفعل ویأتی

الیه **ادراک چهاردهم در بیان جواز ترک سواک بعذر** باید دانست

که سزاوار نیست که ترک کند مسواک را بحالتی مگر در حالت عذر که ترک آن درینصورت جائز ست

و عذر ترک مسواک آنست که بترسد از قی در کردن مسواک فی العالمگیریة ومن خشی من السواک

تحریک القیٔ ترکه وفی البحر الرائق ومن خشی من السواک القیٔ ترکه **ادراک پانزدهم در بیان**

چیزیکه قائم مقام مسواک میشود نزدیک عذر بدانکه جائز نیست ترک

مسواک مگر بعذر و آن موجود نبودن مسواک یا نبودن دندان یا ضرر رسیدن در دهن

از مسواک کذا فی امداد الفتاح وچیزهائیکه قائم مقام مسواک میشوند چند چیز ست ازانجمله انگشت ست

که قائم مقام مسواک میشود هنگام موجود نبودن مسواک و ثواب مسواک بدان حاصل میشود

واگر مسواک موجود باشد درینصورت انگشت قائم مقام مسواک نمی تواند شد و ثواب مسواک

نیز حاصل نخواهد شد فی الکافی ولا یقوم الاصبع مقام الخشبة حال وجودها فان لم توجد

یقوم مقامها لانه علیه السلام فعل کذلک وفی الخلاصة ینال بالاصبع ثواب السواک وفی

حاشیة الطحطاوی علی الدر المختار قوله مقامه ای فی تحصیل الثواب کما فی النهر وغیره

وفی غنیة المستملی والصغیری ولا یقوم الاصبع مقام السواک عند وجوده وانگشتی که قائم

مقام مسواک می شود انگشت شهادت وانگشت نر دست راست ست برای جانب

چپ وانگشت شهادت وانگشت نر دست چپ ست برای جانب راست فی العالمگیریة

ولا یقوم الاصبع مقام الخشبة فان لم توجد الخشبة فحینئذ یقوم الاصبع من یمینه مقام الخشبة

کذا فی المحیط والظهیریة وفی حاشیة الطحطاوی علی الدر المختار او الاصبع فی الهندیة تقیید الاصبع

بالیمنی وهذا انما یظهر من جهة الیسری فقط وکذا قال فی البحر والافضل ان یبدأ بالسبابة الیسری

ثم بالیمنی آه ای لان الیسری لجهة الیمنی والیمنی لجهة الیسری وفی السراج الوهاج فان لم یجده
استعمل خرقة خشنة او اصبعه السبابة من یمینه و دلیل برین مدعا چند احادیث اند که در کتب
احادیث بطرق متعدده مروی اند اول آنکه در فتح القدیر و مرقات بروایت بیهقی از انس
رضی الله عنه منقول ست قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم تجزی من السواک الاصابع
یعنی کفایت میکند از مسواک انگشتها و درین حدیث کلامی کرده شده کذا فی الکتابین المذکورین
دوم آنکه در امداد الفتاح و شرح مختصر از شمنی و قاری بروایت طبرانی از عایشه صدیقه
رضی الله تعالی عنها روایت ست قالت قلت یا رسول الله الرجل یذهب فوه یستاک
قال نعم قلت کیف یصنع قال یدخل اصبعه فی فیه یعنی گفت ام المومنین عایشه صدیقه رضی الله
عنها که گفتم من یا رسول الله مردی که برود دهن او یعنی دندان و یا گوشت دهن کما
فی غنیة المستملی آیا او مسواک کند فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم آری گفتم چگونه کند فرمود
داخل کند انگشت خود در دهن خود سوم آنکه در امداد الفتاح و هر دو شرح مذکور از علی
رضی الله عنه روایت ست قال التشویص بالمسبحة والابهام سواک یعنی شستن و پاکیزه
کردن دهن از انگشت شهادت و ابهام سواک ست چهارم آنکه در بنایه از بیهقی روایت ست
قال یا رسول الله رغبتنا فی السواک فهل دون ذلک من شیء قال اصبعک سواک عند
وضوئک یعنی راوی گفت یا رسول الله رغبت دادی ما را در مسواک کردن پس آیا سوای
ازین چیزی ست فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم انگشت تو مسواک تست نزدیک وضوی تو
پنجم آنکه در هدایه روایت ست انه علیه السلام فعل کذلک یعنی کرده ست آنحضرت علیه السلام
همچنین و درین بحث سوالی ست که صاحب بنایه شارح هدایه گفته که زیلعی وارد کرده ست
که ثابت نشده ست درین باب فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم و آنچه بپایه ثبوت رسیده ست

قول آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ست چنانچہ از احادیث سابقہ یعنی بپایۂ ظہور میرسد
در جواب او بنا بر تحقیق صاحب بنایہ آنست کہ مسواک از انگشت از فعل آنحضرت صلی اللہ علیہ
وسلم نیز ثابت شدہ ہست چنانچہ در مسند احمد از علی رضی اللہ عنہ روایت شدہ ہست
انہ دعا بکوز من ماء فغسل وجہہ وکفیہ ثلاثا وتمضمض فادخل بعض اصابعہ فی فیہ الحدیث وقال
فی آخرہ وہو وضوء رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یعنی طلب کرد علی رضی اللہ عنہ کوزۂ از آب
پس شست روی خود وہر دو کف خود سہ بار و مضمضہ کرد پس داخل کرد بعض انگشتان
خود در دہن خویش تا آخر حدیث وفرمود در آخر وضوء این وضوء رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم ست ازین ثابت میشود کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بجای مسواک ادخال
انگشتان فرمودہ اما حکم انگشت نزد اصحاب شافعی پس اگر نرم باشد کفایت نمیکند از مسواک
واگر سخت باشد پس درین سہ قول ست اول اجزاء واین قول مشہور ست دوم عدم اجزاء
سوم اجزاء در صورت موجود نبودن غیر وعدم اجزاء در صورت موجود بودن غیر
فی شرح المسلم للنووی واما الاصبع فان کانت لینۃ لم یحصل بہا السواک وان کانت
خشنۃ ففیہا ثلاثۃ اوجہ لاصحابنا المشہور لایجزی والثانی یجزی والثالث یجزی ان لم
یجد غیرہا ولایجزی ان وجد ونزد یک بعض شافعیہ انگشت غیر قائم مقام مسواک میشود وصحیح
مساک قائم مقام آن نمی تواند شد ونیست این مذہب مگر تحکم بحت فی غنیۃ المستملی وتجویز
بعض الشافعیۃ اصبع الغیر دون اصبع نفسہ تحکم بلا دلیل واز انجملہ پارچۂ سخت ست کہ آن
نیز قائم مقام مسواک می شود فی الدر المختار وعند فقدہ وفقد اسنانہ تقوم الخرقۃ الخشنۃ اوالا
مقامہ واز انجملہ ہست علک وصمغ وہر چیزیکہ لزج باشد وقتیکہ یافتہ شود نیت پس قائم
مقام می شود بلکہ در حق زنان مستحب ست استعمال علک باوجود قدرت آنہا بر مسواک

بسبب رقت بشرهٔ آنها و برای آنکه مواظبت و مداومت بر مسواک ضعیف میکند دندان آنهارا
بلکه بخوف سقوط دندان می باشد و علک دندان و لثه آنهارا سخت و مستحکم میکند فی البحر العلک
یقوم مقامه للمرأة لکون المواظبة علیه تضعف اسنانها فیستحب لها فعله وفی صلوة المسعودی
لایجوز للمرأة ان یستاک والعلک قائم مقام استیاک ہم ہکذا فی الشرح الفارسی لشرح الوقایة
وفی امداد الفتاح ویقوم العلک مقامه للنساء لرقة بشرتهن وفی الدر المختار کما یقوم العلک مقامه
للمرأة مع القدرة علیه وفی المحیط العلک للمرأة یقوم مقام السواک لانها تخاف منه سقوط
اسنانها لانها ضعیفة والعلک ایمسک الاسنان ویشد اللثة وفی حاشیة الطحطاوی علی
الدر المختار قوله مقامه ای فی الثواب اذا وجدت النیة واز انجمله است سعد که نوعی از گیاه است
واز انجمله است اشنان که آن ہم از اقسام کاه است فی شرح المسلم للنووی و باقی شئی اشتان
مما یزیل التغیر حصل السواک کالخرقة الخشنة والسعد والاشنان ادراک شانزدهم
دربیان نیت وقت سواک سزاوار آنست که نیت کند ہنگام مسواک کردن
بدین مضمون که طاہر میکنم دہان خود را برای خواندن قرآن و ذکر و نماز کذا فی صلوة الطیبین نقلا
عن احیاء علوم الدین و ہکذا فی مفتاح الجنان ادراک ہفتدہم دربیان دعا
نزدیک سواک سزاوار آنست که نزدیک مسواک کردن دعا بخواند و دعائی که
درینباب دیده شده و عبارت یافته شد اول آنکه اللهم طهر فمی و نور قلبی و طهر بدنی و حرم جسدی
علی النار وادخلنی برحمتک فی عبادک الصالحین کذا فی البنایة شرح الهدایة دوم آنکه اللهم اجعل
تسوکی ہذا تمحیصا لذنوبی ومرضاة لک یا سیدی و بیض به وجهی کما تبیض به اسنانی کذا فی
تہذیب الصلوة ترجمه دعا اول اینست بار خدایا پاک کن دہن من و روشن کن دل من
و پاک کن بدن من و پاک گردان جسم من بر آتش و در آر مرا برحمت خود در بندگان

ادراک شانزدهم در بیان نیت وقت سواک

ادراک هفدهم در بیان دعا نزدیک سواک

نیک خود و ترجمهٔ دعای ثانی این ست بار خدایا بگردان این مسواک کردن من پاکی از گناهان
من و خوشنودی برای تو ای سردار من و روشن کن بدان روی من چنانکه روشن میکنی
بدان دندان من

ادراک هیجدهم در بیان سواک کردن بمسواک شخص

باید دانست که جائز ست بلا کراهت مسواک کردن بمسواک دیگری وقتیکه رضای او صراحةً
یا دلالةً یافته شود و فی شرح السنة ولا باس ان یستاک بسواک الغیر و فی شرح المسلم للنووی
ولا باس باستعمال سواک غیره باذنه و فی المرقاة و فیه دلیل علی ان استعمال سواک الغیر برضاه
غیر مکروه و دلیل بر اثبات این دعاو حدیث ست اول حدیثی ست که در مشکوة المصابیح
بروایت ابو داؤد از حضرت ام المؤمنین عائشه صدیقه رضی الله تعالی عنها مروی شده
قالت کان النبی صلی الله علیه وسلم یستاک فیعطینی السواک لاغسله فابدأ به فاستاک ثم اغسله
وادفعه الیه یعنی گفت عائشه رضی الله عنها که بود آنحضرت صلی الله علیه وسلم که مسواک میکرد
پس میداد مرا مسواک تا بشویم آنرا پس مسواک میکردم من بآن پیشتر می شستم آنرا و میدادم
آنرا بآنحضرت صلی الله علیه وسلم دوم حدیثی ست که در مشکوة المصابیح بروایت بخاری
از عائشه صدیقه رضی الله عنها مروی گشته قالت ان من نعم الله علی ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم توفی فی بیتی وفی یومی وبین سحری ونحری وان الله جمع بین ریقی وریقه
عند موته دخل علی عبد الرحمن بن ابی بکر وبیده السواک وانا مسندة رسول الله صلی
الله علیه وسلم فرأیته ینظر الیه وعرفت انه یحب السواک فقلت آخذه لک فاشار برأسه ان
نعم فتناولته فاشتد علیه وقلت الینه لک فاشار برأسه ان نعم فلینته فامره وبین یدیه
رکوة فیها ماء فجعل یدخل یدیه فی الماء فیمسح بهما وجهه ویقول لا اله الا الله ان للموت
سکرات ثم نصب یده فجعل یقول فی الرفیق الاعلی حتی قبض ومالت یده یعنی بدرستیکه

عایشه رضی الله عنها بود که میگفت بتحقیق از نعمتهای پروردگار بر من نعمت است که بتحقیق رسول الله صلی الله علیه وسلم وفات کرده شد در خانهٔ من و در روز نوبت من و درمیان سینه و گردن من و بدرستیکه خدای عزوجل جمع کرد آب دهن من و آب دهن آنحضرت صلی الله علیه وسلم نزدیک موت وی علیه السلام بدرستیکه در آمد بر من عبدالرحمن پسر ابی بکر و بدست او مسواکی بود و من تکیه کننده رسول الله صلی الله علیه وسلم بودم پس دیدم آنحضرت صلی الله علیه وسلم را که می بیند بسوی مسواک پس شناختم که آنحضرت صلی الله علیه وسلم دوست میدارد که مسواک کند پس گفتم که بگیرم آن را برای تو پس اشاره بسر کرد که آری پس دادم آنرا بحضرت صلی الله علیه وسلم پس سخت آمد مسواک کردن بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم گفتم که نرم کنم آنرا برای تو اشاره کرد بسر خود که آری پس نرم کردم آنرا پس گرفت آنرا پس بگذرانید آنرا بر دندان و در روبروی آنحضرت صلی الله علیه وسلم کوزه بود که در می آورد دستهای خود را در آب و می مالید بدان روی خود را و می گفت لا اله الا الله بتحقیق که برای موت سختیهاست پس برداشت دست خود را پس شروع کرد در گفتن این کلمه فی الرفیق الاعلی تا اینکه قبض کرده شد روح مبارکش و بیفتاد دست او ادراک

نوزدهم در بیان آنکه مسواک ناسخ فرضیت وضو نزدیک هر نماز است

بدانکه بود آنحضرت صلی الله علیه وسلم مامور بوضو کردن نزدیک هر نماز خواه وضو باشد یا نباشد پس هرگاه که دشوار شد این کار بر حضرت صلی الله علیه وسلم موقوف شد فرضیت وضو مگر از حدث و امر کرده شد بمسواک کردن نزدیک هر نماز کذا فی شرح سفر السعادة ناقلا عن احمد و ابی داود و عن عبدالله بن عامر الغسیل و در مسند دارمی از عبدالله بن عمر رض است قال قلت ارایت توضا ابن عمر لکل صلوة طاهرا او غیر طاهر عم ذلک

قال حدثتہ اسماء بنت زید بن خطاب ان عبد اللہ بن حنظلة بن عامر حدثها ان رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم أمر بالوضوء لکل صلوة طاهرا او غیر طاهر فلما شق ذلک علیہ امر بالسواک
لکل صلوة وکان ابن عمر یری ان بہ علی ذلک قوة فکان لا یدع الوضوء لکل صلوة وہکذا
فی سنن ابی داؤد یعنی راوی گوید گفتم که خبر ده که وضو کرد ابن عمر رضی اللہ عنهما برای
هر نماز طاهر باشد یا غیر طاهر تعمیم کرد این را گفت که حدیث کرد او را اسماء بنت زید ابن خطاب
که بتحقیق عبد اللہ بن حنظلہ بن عامر حدیث کرد مر اکه بتحقیق رسول خدا صلی اللہ علیہ
وسلم حکم کرده شد بوضو برای هر نماز طاهر باشد یا غیر طاهر پس هرگاه دشوار گردید اینکار بر و
حکم کرده شد برای مسواک نزدیک هر نماز و بود عبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنهما می دید که او را
برین کار قوتی ست پس ترک نمیکرد وضو برای هر نماز

ادراک بستم در بیان آنچه در خواب دیده شد درباره مسواک و بیان آنکه مسواک کردن موجب زیادت علم و باعث فتح نغز است

پس دیده باید سه حکایت نقل کرده می شوند
اول حکایت رویای آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ست و آنرا بخاری و مسلم در صحیحین خود از
ابن عمر رضی اللہ عنهما روایت کرده اند ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال ارانی فی المنام
اتسوک بسواک فجاءنی رجلان احدهما اکبر من الآخر فناولت السواک الاصغر منهما فقیل لی
کبر فدفعته الی الاکبر منهما یعنی بتحقیق نبی صلی اللہ علیہ وسلم فرمود که می بینم خود را در خواب
که مسواک میکنم بمسواکی پس آمدند مرا دو کس که یکی از انها بزرگتر است از دیگری پس دادم
مسواک را بخرد تر از انها پس گفته شد برای من که بده آنرا به بزرگ تر پس دادم آن را
به بزرگ تر از انها دوم حکایت رویای ابراهیم نخعی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم راست
که در مفتاح الجنان باین عبارت مذکورست که خواجه ابراهیم نخعی رحمة اللہ علیہ مهتر عالم

را صلی الله علیه وسلم در خواب دید از خود بنالید که یا رسول الله چیزی میخوانم و یاد نمیتوانم گرفتن رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود کجائی که خبر نداری از چند چیز اول آنکه اندک خور و اندک خسپ و قرآن بسیار خوان و نماز بسیار گزار و برای هر نمازی طهارت ساز و مسواک کن ابراهیم نخعی گفت چون از خواب بیدار شدم و این وصیت رسول الله صلی الله علیه وسلم بجا آوردم در میان اندک زمان مقتدای عالمیان شدم سوم حکایت رویای عبد الله مبارک ست و آن نیز در مفتاح الجنان بدین الفاظ منقول ست آورده اند که شیخ عبد الله مبارک همه عمر خود را سه قسم کرده بود یکسال حج رفتی و یکسال غزا کردی و یکسال علم درس گفتی حکایت می کنند که یکسال بغزا رفته بود به قلعهٔ گبران دست نمی یافت دران اندیشه بخواب رفت رسول الله صلی الله علیه وسلم را بخواب دید مهتر عالم فرمود که یا عبد الله در چه اندیشه گفت یا رسول الله برین قلعهٔ گبران دست نمی یابم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود کجائی که خبر نداری از طهارت با مسواک عبد الله از خواب در آمد و طهارت با مسواک کرد و غازیان را فرمود تا همه طهارت با مسواک کردند آن دیده بانان از بالای قلعه نگاه کردند آن حالت را دیدند خدای عز و جل هیبتی در دل ایشان انداخت فرود آمدند و با امیر قلعه گفتند که جماعتی آمده اند که آدمی خواران اند دندانها تیز می کنند اگر با ظفر یابند و مارا از نهاد ما بر آرند خدای تعالی خوفی در دل ایشان افگند قاصدی بیرون فرستادند که از ما مال میخواهید یا جان عبد الله مبارک گفت نه مال میخواهیم نه جان از شما آن میخواهیم که اسلام آرید همه یکبار اسلام آوردند از برکت اقامت سنت پیغمبر علیه السلام صلی الله علیه وسلم و آن مسواک ست

ادراک بست و یکم در اوقات مستحبهٔ سواک باید دانست که اوقاتیکه در آن مسواک کردن مستحب و سنت ست بسیار اند بعضی از انها به نسبت بعضی مؤکد تر اند و حصاء

آن اوقات طولی میخواہد و این رسالۂ مختصرہ گنجایش آن ندارد و لہذا بحکم ما لا یدرک کلہ لا یترک کلہ بر ہمین چند اوقات اکتفا می ورزیم اول وقت وضو تفصیل این مقام بہ بسط تمام سابقاً گذشتہ من شاء الاطلاع علیہ فلیرجع الیہ فی سراج الظلام السواک لہ ای للوضوء فان السواک عندنا من سنن الوضوء دوم وقت تغیر بوی دہن و این موکد تر است و بوی دہن بسبب خواب یا بیداری یا تشنگی یا گرسنگی یا بخوردن طعام بدبو دار حاصل شدہ باشد کذا فی اشعۃ اللمعات یا تغیر دہن از ترک آشامیدن آب یا طول سکوت یا کثرت کلام کما سیاتی فی کلام النووی فی شرح المسلم سوم وقت بیداری از خواب چہارم وقت در آمدن در خانہ پنجم وقت فراہم شدن مردمان ششم وقت قراءت قرآن ہفتم وقت قراءت حدیث ہشتم وقت زردی دندان فی امداد الفتاح ولیس السواک من خصائص الوضوء فانہ یستحب فی حالات منہا تغیر الفم والقیام من النوم والی الصلوۃ ودخول البیت واجتماع الناس وقراءۃ القرآن والحدیث لقول ابی حنیفۃ ان السواک من سنن الدین وتستوی فیہ الاحوال کلہا وقال علیہ السلام السواک مطہرۃ للفم ومرضاۃ للرب وفی السراج الوہاج وعند قراءۃ القرآن قال صلی اللہ علیہ وسلم طہروا افواہکم للقرآن وفی فتح القدیر ویستحب فی خمسۃ مواضع اصفرار السن وتغیر الرائحۃ والقیام من النوم والقیام الی الصلوۃ وعند الوضوء والاستقراء یفید غیرہا وفیما ذکرنا اول ما یدخل البیت وفی شرح المسلم للنووی ولکن فی خمسۃ اوقات اشد استحبابا احدہا عند الصلوۃ سواء کان متطہرا بماء او تراب او غیر متطہر کمن لم یجد ماء ولا ترابا الثانی عند الوضوء والثالث عند قراءۃ القرآن والرابع عند الاستیقاظ من النوم الخامس عند تغیر الفم وتغیرہ یکون باشیاء منہا ترک الاکل والشرب ومنہا اکل ما لہ رائحۃ کریہۃ ومنہا طول السکوت ومنہا کثرۃ الکلام وفی البنایۃ والاستحباب یتاکد فیہ عند تغیر الفم نہم وقت آغاز کلام خصوص فی قتیکہ بعد سکوت طویل

الفاق کلام افتد دہم وقت قیام بہ تہجد یازدہم وقت تغیر بوی بیخ دندان دوازدہم قبل
از غسل کذا فی منہاج العباد الی المعاد سیزدہم مابین شفعہ از نماز شب چہاردہم روز جمعہ
پانزدہم پیش از خواب شانزدہم بعد نماز وتر ہفدہم وقت سحر کذا فی البنایة شرح الہدایة
ہیجدہم ہنگام قیام بسوی نماز و این استحباب نزدیک شافعیہ و بعض حنفیہ رحمہم اللہ ہست
خصوصا قبل از نماز ظہر و فجر کذا فی اشعة اللمعات وفی البنایة وہو شرط الوضوء ویتاکد طلبہ
عند ارادة الصلوة وعند الوضوء وقراءة القرآن والاستیقاظ من النوم وعند تغیر الفم وفی
المرقاة عن التاتارخانیة نقلا عن التتمة ویستحب السواک عندنا عند کل صلوة ووضوء وکل
شئی یغیر الفم وعند الیقظة وفی البنایة وعند الشافعی ہو سنة للقیام الی الصلوة عند الوضوء
وعند کل حال یتغیر فیہ الفم پوشیدہ نماند کہ بعضی از شافعی دریں باب چنین نقل کردہ اند کہ اگر
مصلی محدث باشد پس این مسواک کردن از سنن صلوة خواہد بود کذا فی سراج الظلام و نزد
بعض حنفیہ مسواک نزدیک نماز سنت نیست بل مکروہ ست و برین مدعا دو دلیل قائم کردہ اند
اول آنکہ روایت نکردہ شد کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مسواک کردہ باشد ہنگام قیام
نماز کذا فی المرقاة دوم آنکہ بسا اوقات از مسواک کردن بر می آید خون وآن نجس ست باجماع
اگرچہ ناقض وضو نیست نزدیک شافعی رحمہ اللہ تعالی وفی البحر الرائق لکن قولہم یستحب عند القیام
الی الصلوة ینافی ما نقلوہ من انہ عند الوضوء لا الصلوة لانہ ربما یخرج منہ دم وہو نجس
بالاجماع وان لم یکن ناقضا عند الشافعی وثمرہ خلاف مابین ما حنفیہ وشافعی دریں صورت
ظاہر میشود و تخمین آنکہ چون بخواند چند نماز بیک وضو کہ در آن مسواک کردہ باشد پس ادا
میکند سنیت مسواک در ہر نماز نزدیک ما حنفیہ و ادا نمی شود نزدیک شافعی و دوم
آنکہ چون چند نماز بیک وضو خواند و مسواک کرد در آن وضو پس ہر نماز نزدیک ما ثواب

هفتاد نماز که بغیر مسواک گذارده شده بهتر می دارد و نزدیک شافعی در یک نماز این ثواب حاصل
نشود و در دیگر نماز با نگردد وقتیکه مسواک کند برای هر نماز فی امداد الفتاح والسواک من سنن الوضوء
عندنا لا من سنن الصلوة فیحصل فضیلته فی کل صلوة صلاها بوضوء استاک فیه من غیر استیاک
عند قیامه لها وفی البحر الرائق وقالوا فائدة الخلاف تظهر فیمن صلی بوضوء واحد صلوات یکفیه السواک
للوضوء عندنا و عند الشافعی یستاک لکل صلوة وفی سراج الظلام وقال الشافعی السواک من سنن الصلوة
وفائدة الخلاف انا اذا توضأ للصلوة الظهر بسواک وبقی علی وضوء الی العصر والمغرب کان السواک الاول سنة
للکل عندنا و عنده یسن ان یستاک لکل صلوة وفی حاشیة الطحطاوی علی الدر قوله وهو للوضوء عندنا و عنده
للصلوة وتظهر الثمرة فیمن صلی بوضوء واحد صلوات وقد استاک فیه یکون صلوة بسبعین صلوة من غیر
سواک عندنا و عند الشافعی لا یحصل الا اذا استاک لکل صلوة افاده فی البحر و نزدیک بعض حنفیه
سنیت سواک برای نماز وقتی ست که هنگام وضو آنرا فراموش کند اما اگر فراموش نکرده پس برای
نماز سنت نیست بلکه برای وضو ست فی الدر المختار وهو للوضوء عندنا الا اذا نسیه فیندب للصلوة وفی
سراج الظلام واما اذا نسی للظهر ثم ذکر بعد ذلک فانه یستحب له ان یستاک حتی یدرک فضیلته ویکون
صلاته بسواک اجماعا **ادراک بیست و دوم دربیان فوائد و منافع مسواک** باید دانست
که در مسواک فوائد و منافع بسیار اند بعضی تا هفتاد فائده گفته اند که ادنای آن دور کردن قذر
واعلای آن یاد دهانیدن کلمه شهادت ست وقت موت چنانچه در افیون هفتاد مضرت ست
که ادنای آن فراموش شدن کلمه شهادت ست وقت موت و نزدیک بعض علما رحمهم الله
سی و شش منفعت ست فی المرقاة فانها قیل فیه سبعون فائدة وفیها ایضا وفی الافیون سبعون
مضرة اقلها نسیان الشهادة وفی حاشیة الطحطاوی ادناها اماطة الاذی واعلاها
تذکیر الشهادة عند الموت رزقنا الله ذلک بمنه و کرمه وفیها ایضا قوله ومن منافعه فی النهر

وفضیلت منافعه بست وششین واینجا حسب قول بعض علما بذکر سی وشش فوائد ومنافع اکتفا
می رود اول خوشنودی پروردگار عالم ست دوم طهارت دهن ست سوم اتباع سنن
مرسلین خصوصاً سنت سیدنا رسول الله صلی الله علیه وسلم ست چهارم نمازیکه برای آن مسواک
کرده شود بر نمازیکه برای آن مسواک نکرده شود مزیت وفضیلت دارد به هفتاد درجه وذکر این
چهار منافع وفوائد در خبر سید البشر نیز آمده است کما سیاتی فی الادراک الآتی پنجم دور کننده
گناهان ست ششم زیاده کننده در نیکیها هفتم قاطع صفرا ست هشتم سخت کننده لثه است
کذا فی سراج الظلام والبدر التمام نهم شفا از هر مرض ست سوای موت دهم یاد دهنده کلمه
شهادت ست وقت موت کذا فی الدر المختار یازدهم دور کننده تغیر بوی دهن دوازدهم
دور کننده شیطان ست سیزدهم نجات دهنده از هفتاد ودو بلا چهاردهم خوش کننده ملائکه
کذا فی تهذیب الصلوة پانزدهم دور کننده تغیری که حاصل شده است از سکوت کذا فی المرقات
شانزدهم مورث غنا ست هفدهم روا کننده حاجت هیجدهم نفع کننده درد سر ست
نوزدهم نفع کننده در شقیقه است بستم نفع کننده درد دندان ست کذا فی اشراق الدرجات
بست ویکم دیر آورنده پیری ست بست ودوم شتابی دهنده است در رفتن بر پل صراط کذا فی
حاشية الطحطاوی علی الدر ناقلاً عن ابی السعود بست وسوم زیاده کننده حسن چهره عین
کذا فی مفتاح الجنان بست وچهارم دور غیض وغضب آورنده شیطان ست کذا فی
البحر الرائق وسراج الظلام والبدر التمام بست وپنجم قوت دهنده دندان ست بست وششم
دور کننده زردی دندان ست کذا فی الصغیری وتهذیب الصلوة بست وهفتم دور
کننده بلغم ست بست وهشتم قوت دهنده معده است کذا فی سراج الظلام
والبدر التمام وتهذیب الصلوة بست ونهم خوش کننده نکهت دهن کذا فی الصغیری وسراج الظلام

سی ام زیاده کننده فصاحت ست سی و یکم زیاده کننده در رزق ست سی و دوم آسان
کننده سکرات موت ست سی و سوم دفع کننده عذاب قبر ست سی و چهارم روشن کننده
قبر ست سی و پنجم باعث محبت درمیان خلق ست کذا فی تهذیب الصلوة و اشراق الدرجات
سی و ششم تیز کننده بینائی ست کذا فی الصغیری و تهذیب الصلوة و اشراق الدرجات

ادراک بست و سوم در بیان حکم مسواک برای صائم جائز ست

برای روزه دار مسواک کردن بلا کراهت تازه باشد یا خشک و از آب تر کرده شده باشد
یا نه پیش از زوال آفتاب بود یا بعد آن اینست مذهب امام ابی حنیفه و امام مالک و در یک
و امام احمد در یکی از دو روایت مرویه از و و این جواز مخفف ست و با وجود جواز اگر کسے
مسواک کننده گمان کند که مسواک کردن موجب افطار روزه شد پس بعد این عمدا بخورد
بر و قضا و کفاره هر دو لازم ست فی جامع الرموز و لا یکره السواک ای استعمال الخشب المخصوص
فی الوضوء للفرض و النفل و غیرهما سواء کان مبلولا او لا صباحا و رواحا و هذا عندنا و فی قاضیخان
قاضیخان و لا باس بالسواک الرطب و الیابس فی الغداة و العشی عندنا و فی المیزان
للشعرانی و من ذلک کراهة السواک للصائم بعد الزوال فقال ابو حنیفة و مالک و احمد فی
احد الروایتین لا یکره و فی الدر المختار و لا سواک و لو عشیا او رطبا بالماء علی المذهب فی
امداد الفتاح و لا یکره له السواک آخر النهار بل هو سنة کا و له و فیه ایضا و لا یکره له السواک و لو کان
رطبا ای اخضر ای مبلولا بالماء لاطلاق ما رویناه قوله لو عشیا المراد ما بعد الزوال اراد
الرد علی الشافعی فالسواک یکره عنده حینئذ لازالة الخلوف الذی هو اطیب من المسک
عند الله تعالی و فی المیزان للشعرانی فالاول مخفف و فی العالمگیریة و لو استاک فظن ان
ذلک فطرة فاکل بعد ذلک متعمدا علیه القضاء و الکفارة کذا فی الخلاصة و دلیل بر اثبات

این مدعا چند احادیث اند اینجا بذکر پنج احادیث می پردازم اول حدیثی ست
که ترمذی و ابی داؤد از عامر بن ربیعه روایت کرده اند قال رایت النبی صلی الله علیه
وسلم مالا احصی یتسوک وهو صائم یعنی عامر بن ربیعه گفت که دیدم نبی صلی الله علیه وسلم را
آن قدر که شمار کردن نمی توانم که مسواک میکرد حالانکه روزه دار بود دوم حدیثی ست
که روایت کرده شده ست از آنحضرت صلی الله علیه وسلم قال خیر خصال الصائم السواک یعنی بهترین
خصلتهای روزه دار سواک ست سوم حدیثی که از آنحضرت صلی الله علیه وسلم بخاری و مسلم روایت کرده
شده لولا ان اشق علی امتی لامرتهم بالسواک عند کل صلوة یعنی اگر نمیبودیم آنکه در مشقت اندازم
من امت خود را هر آینه واجب می گردانیدم بر ایشان بسواک کردن نزدیک هر نماز
وجه استدلال ازین حدیث آنست که عند کل صلوة عام ست شامل صلوة صائم و غیر
صائم و شامل جمیع اوقات ست پیش از زوال بود یا بعد آن چهارم حدیثی ست که روایت
کرده شد از آنحضرت صلی الله علیه وسلم صلوة بالسواک افضل من سبعین صلوة بلا سواک
یعنی یک نماز که بمسواک ادا کرده شود بهتر ست از هفتاد نماز که بغیر مسواک ادا کرده شوند
وجه استدلال ازین حدیث بر مدعا چنین ست که صلوة اگرچه نکره در محل اثبات ست
لیکن بسبب موصوف بودنش بصفت عامه عام شد و عام شامل نماز صائم و غیر صائم
پنجم حدیثی ست که از عائشه صدیقه رضی الله عنها روایت کرده شده ست عن النبی
صلی الله علیه وسلم کان یستاک اول النهار و آخره وهو صائم یعنی آنبی صلی الله علیه
وسلم ست که بود مسواک میکرد اول روز و آخر روز و حال آنکه روزه دار بود بعض
احادیثی که در ادراک احادیث می آیند آن احادیث نیز نص صریح اند بر جواز
مسواک برای صائم فانتظره مشتاقی انداد القتاح ولا یکره له السواک آخر النها

بل ہو منہ کا دلہ لقولہ علیہ السلام لولا ان اشق علی امتی لامرتہم بالسواک عند کل
صلوٰۃ یدخل فی عموم کل صلوٰۃ الظہر والعصر والمغرب للصائم والمفطر ولقولہ صلی اللہ
علیہ وسلم صلوٰۃ بالسواک افضل من سبعین صلوٰۃ بلا سواک فہذہ النکرۃ وان کانت
فی الاثبات لکنہم بوصفہا بصفۃ عامۃ فیصدق علی عصر الصائم اذا استاک فیہ انہا صلوٰۃ
افضل من سبعین کما یصدق علی عصر المفطر کذا فی الفتح وفی کفایۃ المجیب روی عن
عائشۃ رضی اللہ عنہا ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم کان یستاک اول النہار وآخرہ وہو
صائم کذا فی الکفایۃ شرح الہدایۃ ونزد امام ابی یوسف مسواک رطب اخضر مکروہ نیست
برای روزہ دار مسواک تر کردہ شدہ از آب مکروہ ست نزد او چرا کہ درین داخل کردن
آب ست در دہن بغیر ضرورت ودر ظاہر روایت آن ست کہ مکروہ نیست ہمین ست مختار امام اعظم وامام
محمد رحمہما اللہ چرا کہ مقصود طہارت دہن ست واین مسواک بمنزلہ مضمضہ ست
ودر مسواک تری آب بقدر تری آب مضمضہ بدہن باقی نمیماند ومضمضہ مکروہ نیست پس مسواک
تر ہم مکروہ نخواہد شد وجواب امام ابی حنیفہ وامام محمد از طرف امام ابی یوسف بدین
گونہ ممکن ست کہ مضمضہ حاصل میشود بداخل کردن آب در دہن ومسواک کردن ممکن ست
بدون این پس فرق شد مابین ہر دو فی فتاوی قاضیخان واما الرطب الاخضر فلا باس
بہ عند الکل وفیہ ایضاً وقال ابو یوسف یکرہ المبلول بالماء لان فیہ ادخال الماء فی
الفم من غیر ضرورۃ وفیہ ایضاً فی ظاہر الروایۃ انہ لا باس بذلک لان المقصود
ہو التطہیر فکان بمنزلۃ المضمضۃ وفی حاشیۃ الطحطاوی علی الدر المختار وقیل یکرہ
بلہ ولا وجہ لانہ یتمضمض بالماء فکیف یکرہ لہ استعمال العود الرطب ولیس فیہ من الماء
قدر ما یبقی فی فمہ من البلل من اثر المضمضۃ وفیہا ایضاً قال الحموی قد تفرق بین

ادخال الماء للمضمضة وادخاله للاستیاک لان المضمضة لاتتادی بدون ادخال الماء
واما الاستیاک فیتاتی بدونه ونزدیک بعضی مکروہست مسواک کردن در وضوی نفل
فی جامع الرموز وقیل یکرہ فی وضوء النفل کما فی الزاہدی وغیرہ ونزد اسحاق مطلق مسواک
رطب باشد یا یابس تر بآب باشد یا نه مکروہست کذا فی اشعة اللمعات ونزدیک امام شافعی
رحمة اللہ علیہ وامام احمد در یکی از دو روایت مرویه ازو بعد زوال مسواک مطلقاً
مکروہست فی الدر ولا سواک ولو عشیا او رطبا بالماء علی المذہب وکرہه الشافعی بعد الزوال
وفی المیزان للشعرانی وقال الشافعی واحمد فی الروایة الاخری یکرہ فیه ایضا والثانی
مشدد فرجع الامر الی مرتبتی المیزان وحجت امام شافعی وامام احمد واسحاق رحمہم اللہ
بر اثبات این مدعا دو دلیل ست اول انچه از انحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مرویست
لخلوف فم الصائم عند اللہ اطیب من المسک الاذفر یعنی ہر آینه بوی دہن روزہ دار
خوشبو دار تر ست نزدیک خدای تعالی از بوی مشک اذفر ووجه حجت گرفتن ازین
حدیث بدو گونه ہست که مسواک زائل میکند این بو را ودر کتاب الالمام باحادیث
الاحکام بروایت ابی ہریرہ چنین وارد شدہ والذی نفس محمد بیدہ لخلوف فم الصائم
اطیب عند اللہ یوم القیامة من ریح المسک یعنی قسم بذاتیکه نفس محمد بید قدرت اوست
ہر آینه بوی دہن روزہ دار پاکیزہ تر ست نزدیک خدای تعالی بروز قیامت از بوی
مشک دوم آنکه در مسواک کردن ازالۂ اثر محمود ست فی شرح المسلم للنووی ومذہب الشافعی
ان السواک یکرہ للصائم بعد زوال الشمس لئلا یزیل الخلوف المستحبة وفی حاشیة الطحطاوی
علی الدر المختار قوله وکرہه الشافعی لقوله صلی اللہ علیہ وسلم لخلوف فم الصائم عند اللہ اطیب من
ریح المسک الاذفر ولان فیه ازالة الاثر المحمود وجواب این ہر سه ائمه از طرف امام اعظم رح

بسه وجه ممکن ست وجه اول آنکه لا نسلم که این حدیث دلالت بر نفی کردن مسواک دارد وجه دوم
آنکه خلوفی که نزد خدا اطیب از مشک ست زائل نمیشود از مسواک کردن وجه سوم آنکه
صحابهٔ کبار رضوان الله علیهم اجمعین مکروه میدانستند کلام کردن خود ها با آنحضرت صلی الله علیه
وسلم در روزه بسبب تغیر بوی دهن خود ها پس دور کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم این اکراه را
بذکر عظمت شان خلوف روزه دار فی حاشیة الطحطاوی علی الدر المختار ولیس فیما روی دلالة
علی انه لا یستاک وفی شرح الوقایة ونحن نقول الخلوف الذی کان اطیب عند الله من المسک
لا یزال بالسواک وایضا فی تلک الحاشیة ومدحه صلی الله علیه وسلم الخلوف لانهم کانوا یتحرجون
عن الکلام معه لتغیر فمهم فمنعهم عن ذلک بذکر شانه مخفی نماند که بودن خلوف نزدیک خدا
اطیب از مشک بدو توجیه ست توجیه اول آنکه روزه دار برین طیب خلوف ثواب داده
میشود زیاده از انچه ثواب داده میشود متطیب بمشک در مواضعیکه دران شرعًا تطییب بروائح
طیبه مقصود ست مثل یوم جمعه وعید الفطر وعید الاضحی توجیه دوم آنکه طیب خلوف دهن روزه دار
اطیب ست به نسبت بوی مشک که نزد انسان ست وتاویل عند الله بدو گونه است
یکی بدون تقدیر مضاف ست یعنی این خلوف دهن روزه دار نزدیک از خدا است یعنی
از رحمت وثواب خدا چنانچه متطیب بمشک مقرب و محبوب نزدیک شما ست و دیگری
به تقدیر مضاف ست یعنی نزدیک ملائکهٔ خدا یعنی آنها خلوف دهن روزه دار را اطیب
از بوی مشک می شمرند کذا قاله الطحطاوی فی حاشیته علی الدر المختار ادراک بست

و چهارم در بیان فضیلت نمازیکه بمسواک گزارده شود

بدانکه نمازیکه برای آن مسواک کنند بر نمازیکه برای آن مسواک نکنند هفتاد درجه فضیلت
وفوقیت دارد احادیثی که برین مدعا دلالت دارند در ادراک بست وپنجم خواهند آمد

انشاء اللہ تعالیٰ و اینجا بذکر یک حدیث ازان اکتفا میرود فی الترغیب و الترہیب ناقلاً

عن البیہقی فی شعب الایمان و احمد و ابن خزیمۃ و الحاکم و الدارقطنی و ابن عدی و ابی نعیم

عن عائشۃ رضی اللہ عنہا قالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تفضل الصلوۃ

التی یستاک لہا علی الصلوۃ التی لا یستاک لہا سبعین ضعفا یعنی عائشہ میگوید کہ فرمود

رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم فضل دارد نماز یکہ مسواک کردہ شود برای آن بر نماز یکہ مسواک

نکردہ شود برای آن ہفتاد چند ادراک بست و پنجم دربیان احادیثیکہ

ادراک بست و پنجم دربیان احادیثیکہ درباب مسواک مروی شدہ

کہ درباب مسواک مروی شدہ باید دانست کہ علماء رحمہم اللہ فرمودہ اند

کہ درباب فضل مسواک چہل احادیث وارد شدہ اند کما فی اشعۃ اللمعات لیکن بمعاینہ کتب احادیث و فقہ

در فضائل و احکام مسواک زیادہ ازین ہم بنظر آمدہ اند چنانچہ عنقریب واضح میشود و ہرچند

بعض احادیث این ادراک سابقاً در ادراکات گذشتہ بمقام استناد و بعض دعاوی بطور

سند مذکور شدہ اند لیکن اینجا بمقتضای آنکہ ہو المسک ما کررتہ یتضوع و ہم بنظر ایراد

جملہ احادیث مسواک بیک مقام اعادۂ آنہا شدہ است اول آنچہ در مشکوۃ المصابیح

نقلاً عن المسلم از عائشہ رضی اللہ عنہا مرویست قالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

عشر من الفطرۃ قص الشارب و اعفاء اللحیۃ و السواک و استنشاق الماء و قص الاظفار

و غسل البراجم و نتف الابط و حلق العانۃ و انتقاص الماء یعنی الاستنجاء قال الراوی

و نسیت العاشرۃ الا ان یکون المضمضۃ و فی روایۃ الختان بدل اعفاء اللحیۃ یعنی

عائشہ گفت رضی اللہ عنہا کہ فرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم کہ دہ چیز از فطرت

یعنی سنت انبیاست کوتاہ کردن سبلت و فرو گذاشتن و وافر گردانیدن ریش

و مسواک کردن و کشیدن آب در بینی و تراشیدن ناخن و شستن براجم یعنی بندہای

انگشتان و بیخش پوست آنها که چرکها در انجا جمع شود و برکندن موی بغل و ستردن موی عانه و کم کردن آب یعنی استنجا راوی گوید که فراموش کردم خصلت دهم را مگر آنکه باشد مضمضه و در روایتی لفظ ختنه بجای اعفای لحیه واقع شده دوم انچه در مشکوة المصابیح نقلاً عن الشافعی و احمد والدارمی والنسائی وابن خزیمة فی صحیحه والبخاری فی صحیحه بلا اسناد از عایشه رضی اللہ عنها مروی شده قالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم السواک مطهرة للفم ومرضاة للرب یعنی گفت عایشه رضی اللہ عنها که فرمود رسول خدا صلی اللہ علیه وسلم که مسواک پاک کننده است مر دهن را و خوشنود کننده است مر پروردگار را سوم انچه ابوداؤد در سنن خود از عبد اللہ بن عباس روایت کرده قال بت لیلة عند النبی صلی اللہ علیه وسلم فلما استیقظ من منامه اتی طهوره فاخذ سواکه فاستاک ثم تلا هذه الآیة ان فی خلق السموات والارض واختلاف اللیل والنهار لآیات لاولی الالباب حتی قارب ان یختم السورة او ختمها ثم توضا فاتی مصلاه فصلی رکعتین ثم رجع الی فراشه فنام ماشاء اللہ ثم استیقظ ففعل مثل ذلک ثم رجع الی فراشه فنام ثم استیقظ ففعل مثل ذلک کل ذلک یستاک ویصلی رکعتین ثم اوتر قال ابوداؤد ورواه ابن فضیل عن حصین قال فتسوک وتوضا وهو یقول ان فی خلق السموات والارض حتی ختم السورة یعنی عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنهما میگوید که خوابیدم شبی نزدیک نبی صلی اللہ علیه وسلم پس هرگاه بیدار شد آنحضرت از خواب خود بیامد آب وضو را پس گرفت مسواک خود پس مسواک کرد پستر خواند این آیه را ان فی خلق السموات والارض واختلاف اللیل والنهار لآیات لاولی الالباب تا اینکه قریب بود که ختم کند سوره را یا ختم کرد آنرا پس آمد نمازگاه خود را پس گذارد دو رکعت پس باز آمد بسوی بستر خود پس خواب کرد هر قدر که خواست

خدا پستر بیدار شد پس کرد مثل آن پستر باز آمد طرف بستر خود پس خواب کرد پستر بیدار شد
پس کرد مثل آن هر بار مسواک میکرد و دو رکعت نماز میخواند پستر نماز وتر گذارد و در روایت
مسلم از ابن عباس چنین مرویست انه بات عند النبی صلی الله علیه وسلم من آخر اللیل
فخرج فنظر فی السماء ثم تلا هذه الآیة فی آل عمران ان فی خلق السموات والارض واختلاف
اللیل والنهار حتی بلغ فقنا عذاب النار ثم رجع الی البیت فتسوک وتوضأ ثم قام فصلی
ثم اضطجع ثم قام فخرج فنظر الی السماء فتلا هذه الآیة ثم رجع فتسوک فتوضأ ثم قام فصلی
یعنی در روایت مسلم از عبد الله بن عباس چنین آمده که او در شب خواب کرد نزدیک نبی
صلی الله علیه وسلم از آخر شب پس بیرون آمد آنحضرت پس نظر کرد بسوی آسمان پستر
تلاوت کرد این آیه را که در سورهٔ آل عمران ست یعنی ان فی خلق السموات والارض
واختلاف اللیل والنهار تا رسید بدین آیه فقنا عذاب النار پستر رجوع کرد بسوے
خانه پس مسواک کرد و وضو کرد پستر باستاد پس خواند نماز پستر بپهلو خوابید پستر باستاد
پس بیرون آمد و نظر کرد بسوی آسمان پس تلاوت کرد همین آیه را پستر باز آمد بخانه پس
مسواک کرد پس وضو کرد پستر باستاد پس نماز خواند و در ترغیب و ترهیب نقلاً عن ابن
ماجه والنسائی عن ابن عباس هکذا قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی باللیل
رکعتین رکعتین ثم ینصرف فیستاک یعنی گفت ابن عباس که بود رسول خدا صلی الله
علیه وسلم میگذارد در شب دو دو رکعت پس باز میگشت از ان پس مسواک میکرد
چهارم آنچه در بنایه شرح هدایه بروایت احمد وطبرانی از واثله بن اسقع آمده است امرت
بالسواک حتی خشیت ان یکتب علیّ یعنی امر کرده شدم به مسواک کردن تا اینکه ترسیدم
ازانکه فرض کرده شود برمن و در روایت ابی یعلی از ابن عباس چنین آمده عن النبی صلی

علیہ وسلم انہ قال لقد امرت بالسواک حتی ظننت انہ ینزل علی فیہ قرآن او وحی یعنی فرمود
ہر آئینہ امر کردہ شدم بسواک تا آنکہ گمان بردم کہ بہ تحقیق نازل کردہ شود بر من درین باب
قرآنی یا وحیی و در روایت احمد چنین آمدہ لقد امرت بالسواک حتی خشیت ان یوحی الی
فیہ شئی یعنی ہر آئینہ تحقیق امر کردہ شدم بسواک حتی کہ ترسیدم بآن کہ وحی کردہ شود بطرف
من دران چیزی پنجم انچہ در ترغیب و ترہیب بروایت ابو یعلی از عائشہ رضی اللہ
تعالی عنہا مروی شدہ قالت ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم ما زال یذکر السواک حتی خشیت
ان ینزل فیہ قرآن یعنی عائشہ رضی اللہ عنہا میگوید بدرستیکہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ہمیشہ
ذکر میکرد مسواک را تا اینکہ ترسیدم کہ نازل کردہ شود در باب آن قرآن ششم انچہ در بنایہ
بروایت ابن حبان از حدیث عامر مروی گشتہ کانوا یدخلون علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم
فقال تدخلون علی قلحا استکوا یعنی بودند مردمان کہ می درآمدند بر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پس
فرمود کہ در می آئید زرد دندان مسواک کنید ہفتم السواک نصف الایمان یعنی مسواک
کردن نیمۂ ایمان ست و چون مسواک منجملۂ طہور ست و در باب طہور حدیث دیگر وارد شدہ
کہ الطہور شطر الایمان پس سواک ہم نصف ایمان خواہد بود ہشتم السواک واجب علی کل
مسلم یعنی مسواک کردن واجب ست بر ہر مسلمان و مراد بوجوب معنی مصطلحش نیست
بلکہ بمعنی حق ثابت ست نہم السواک من الفطرۃ مسواک کردن از فطرت ست دہم
السواک من السنۃ فاستکوا فی ای وقت لقد امرت بالسواک حتی خفیت اسنانی یعنی مسواک
کردن از سنت ست پس مسواک کنید در ہر وقتیکہ خواہید ہر آئینہ بتحقیق امر کردہ شدم
بمسواک کردن تا آنکہ سودہ گردد و پست شود دندان من یازدہم خیر خصال الصائم السواک
یعنی بہترین خصلتہای روزہ دار مسواک کردنست دوازدہم فی السواک عشر خصال

یطیب الفم ویشد اللثة ای مغاور الاسنان ویجلو البصر ویذهب البلغم ویذهب الحفر ویوافق
السنة ویفرح الملائکة ویرضی الرب ویزید فی الحسنات ویصح المعدة یعنی در مسواک ده خصلت
اند پاک میکند دهن را و سخت میکند لثه را یعنی جای بر آمدن دندان و روشن میکند بینائی را
و می برد بلغم را و می برد گندگی دهن را و موافقت میکند سنت را و خوش میکند فرشتگان را
و خوشنود میکند پروردگار را و زیاده میکند در نیکیها و صحیح میکند معده را کذا فی سنن الهدی
و در بنایه بروایت ابو نعیم از ابن عباس چنین آمده السواک یذهب البلغم ویفرح الملائکة
ویوافق السنة یعنی مسواک می برد بلغم را و خوش میگرداند فرشتگان را و موافقت میکند
سنت است سیزدهم السواک یزید الرجل الفصاحة یعنی مسواک زیاده میکند مرد را فصاحت چهاردهم طیبوا
افواهکم بالسواک فانها طرق القرآن یعنی پاک کنید دهن های خود را بمسواک کردن پس
بتحقیق این دهنها راههای قرآن اند و در بنایه بروایت ابی نعیم از علی رضی الله عنه
چنین آمده ان افواهکم طرق القرآن فطهروها بالسواک یعنی بتحقیق دهنهای شما راههای
قرآنست پس پاک کنید آنها را بمسواک کردن پانزدهم کان علیه السلام لاینام الا بالسواک
فاذا استیقظ بدأ بالسواک کذا فی سنن الهدی فی متابعة المصطفی لعبد النبی بن احمد
بن عبد القدوس یعنی بود آنحضرت صلی الله علیه وسلم که خواب نمیکرد بدون مسواک
کردن پس وقتیکه بیدار میشد شروع میکرد بمسواک کردن شانزدهم در مشکوة بروایت
احمد و ابو داود از عایشه رضی الله عنها است قالت کان النبی صلی الله علیه وسلم
لایرقد من لیل ولا نهار فیستیقظ الا یتسوک قبل ان یتوضأ یعنی عایشه رض گوید بود آنحضرت صلعم
که خواب نمیکرد از شب نه از روز پس بیدار میشد مگر مسواک میکرد پیش ازین که وضو
کند یعنی بعد بیدار شدن از خواب پیش از وضو معتاد بمسواک بود هفدهم آنچه روایت کرد

مسلم از عائشه رضی الله عنها ان النبی صلعم کان اذا دخل بیته بدأ بالسواک یعنی تحقیق
بود آنحضرت صلعم هرگاه که درمی آمد بخانهٔ خویش شروع میکرد بمسواک کردن و در روایت
دیگر مسلم بروایت شریح بن هانی از عائشه رضی الله عنها چنین مروی گشته قال
سألت عائشة بای شئی کان یبدأ رسول الله صلعم اذا دخل بیته قالت بالسواک یعنی
شریح بن هانی گفت که پرسیدم عائشه را که کدام چیز بود که شروع و آغاز میکرد رسول خدا
صلی الله علیه وسلم وقتیکه درمی آمد خانهٔ خویش را گفت عائشه ابتدا میکرد بمسواک نهم
انچه روایت کرد طبرانی از زید بن خالد جهنی قال ما کان رسول الله صلعم یخرج من بیته لشئی
من الصلوات حتی یستاک کذا فی الترغیب والترهیب یعنی زید بن خالد جهنی میگوید که نبود
آنحضرت صلی الله علیه وسلم که بیرون می آمد از خانهٔ خود برای چیزی از نماز تا اینکه مسواک
میکرد نوزدهم انچه روایت کرد طبرانی در اوسط از عائشه رضی الله عنها قالت قال
رسول الله صلی الله علیه وسلم لزمت السواک حتی خشیت ان یدردنی یعنی عائشه رضی الله عنها
گوید گفت رسول خدا صلی الله علیه وسلم که لازم گرفتم مسواک کردن را تا اینکه ترسیدم که بیفتد
دهن من یعنی از کثرت مسواک ساقط گردد دندان دهن من و در روایت دیگر طبرانی
از ام سلمه رضی الله عنها چنین آمده قالت قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما زال
جبرئیل یوصینی بالسواک حتی خفت علی اضراسی کذا فی الترغیب والترهیب یعنی گفت
ام سلمه فرمود رسول خدا صلی الله علیه وسلم همیشه بود جبرئیل که وصیت میکرد به مسواک
کردن تا اینکه ترسیدم بر دندان هم و در بنایه بروایت دیگر طبرانی و در روایت بیهقی و ابن ماجه
و احمد و ابونعیم و ابن السکن چنین آمده ما زال جبرئیل علیه السلام یوصینی بالسواک حتی
خشیت ان یدردنی که همیشه جبرئیل علیه السلام وصیت میکرد مرا بمسواک کردن

تا اینکه ترسیدم آنکه بیفتد دهن من خود در روایت احمد از ابی امامه چنین آمده ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم قال ما جاءنی جبرئیل علیه السلام قط الا امرنی بالسواک لقد خشیت ان احفی
مقدم فی یعنی بتحقیق رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود که نیامد مرا جبرئیل علیه السلام هرگز
مگر اینکه امر کرد مرا بسواک کردن هر آئنه بتحقیق ترسیدم آنکه پست کنم واز بیخ برکنم پیش دهن
خود را آنچه روایت کرد بزار از علی رضی الله عنه انه امر بالسواک وقال قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم ان العبد اذا تسوک ثم قام یصلی قام الملک خلفه فیستمع لقراءته فیدنوا
منه او کلمة نحوها حتی یضع فاه علی فیه فما یخرج من فیه شیء من القرآن الا صار فی جوف
الملک فطهروا افواهکم للقرآن کذا فی الترغیب والترهیب یعنی بتحقیق امر کرد علی رضی الله عنه
بمسواک کردن وگفت فرمود رسول خدا صلی الله علیه وسلم بتحقیق بنده هرگاه که مسواک کرد
پس برخاست که نماز خواند برخیزد ملکی خلف او پس می شنود بقراءة او پس قریب بشود
با او یا کلمه مانند آن ذکر کرد آنحضرت تا اینکه می نهد دهان خود بر دهن او پس برنمی آید از
دهن مصلی چیزی از قرآن مگر آنکه میشود در شکم ملک پس پاک کنید دهن های خود را برای
قرآن ودر سنایه بروایت ابونعیم از جابر رضی الله عنه چنین آمده اذا قام احدکم من اللیل
یصلی فلیستک فانه اذا قام یصلی اتاه ملک فیضع فاه علی فیه فلا یخرج شیء من فیه الا وقع
فی فی الملک یعنی چون برخیزد یکی از شما از شب که بخواند نماز را پس باید که مسواک کند پس
بدرستیکه چون برخیزد که بگذارد نماز را می آید او را فرشته پس می نهد دهن خود را بر دهن مصلی
پس برنمی آید چیزی از دهنش مگر آنکه بیفتد در دهن فرشته بیست و یکم آنچه روایت کرد
ابونعیم از جابر رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم رکعتان بالسواک
افضل من سبعین رکعة بغیر سواک یعنی گفت جابر فرمود رسول خدا صلی الله علیه وسلم

دو رکعت بسواک بہتر ست از ہفتاد رکعت بغیر سواک و در روایت دیگر ابو نعیم از ابن
عباس رضی اللہ عنہ چنین آمدہ ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لان اصلی رکعتین بسواک
احب الی من ان اصلی سبعین رکعۃ بغیر سواک یعنی بدرستیکہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
فرمود ہر آینہ آنکہ بگذارم دو رکعت نماز بسواک دوست تر ست نزد من از آنکہ بگذارم
ہفتاد رکعت بدون سواک و در روایت دیگر بزار و احمد و ابی یعلی و ابن خزیمہ اصحیح از عائشہ
رضی اللہ عنہا چنین ست عن النبی قال فضل الصلوۃ بالسواک علی الصلوۃ بغیر سواک
سبعین ضعفا کذا فی الترغیب والترہیب یعنی بزرگی نمازی کہ بسواک باشد بر نمازی کہ
بدون سواک بود ہفتاد چند ست و در روایت احمد چنین ست انہ علیہ السلام قال
صلوۃ بسواک افضل من سبعین صلوۃ بغیر سواک کذا فی المرقاۃ وہکذا فی سفر السعادۃ یعنی
بتحقیق آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ یک نماز بسواک بہتر ست از ہفتاد نماز بغیر
سواک و در بنایہ بروایت بیہقی در شعب الایمان و احمد و ابن خزیمہ و حاکم و دار قطنی
و ابن عدی و ابی نعیم از عائشہ رضی اللہ عنہا چنین آمدہ قالت قال رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم تفضل الصلوۃ التی یستاک لہا علی الصلوۃ التی لا یستاک لہا سبعین ضعفا
یعنی گفت عائشہ رضی اللہ عنہا فرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم بزرگی دارد نمازی
کہ مسواک کردہ شود برای آن بر نمازی کہ مسواک نکردہ شود برای آن ہفتاد چند نسبت و دوم
آنچہ در بنایہ نقلا عن البیہقی از عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا آمدہ ہن لکم سنۃ وعلی فریضۃ
السواک والوتر وقیام اللیل یعنی فرمود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم این سہ چیز برای
شما سنت ست و بر من فرض یکی مسواک کردن دوم نماز وتر خواندن سوم برخاستن
و استادن بشب یعنی نماز شب خواندن نسبت سوم آنچہ روایت کرد ابو نعیم از عائشہ

رضی اللہ عنہا قالت کان علیہ السلام یستاک عرضا لا طولا یعنی گفت عائشہ رض بود آنحضرت
علیہ السلام کہ مسواک میکرد در عرض دندان نہ طول آن و در روایت ابی داؤد چنین ست اذا
استکتم فاستاکوا عرضا یعنی ہر گاہ مسواک کنید پس مسواک کنید در عرض دندان و در روایت
بیہقی از ربیعہ بن اکتم مرویست قال کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یستاک عرضا ویشرب
مصا ویقول ہو اہنی وامرا یعنی گفت راوی بود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کہ مسواک میکرد
در عرض دندان و می نوشید آب از روی مکیدن و میگفت کہ این خوشگوار تر و گوارندہ تر
است و چہارم آنچہ شیخین از ابی موسی روایت کردہ اند قال اتینا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
فرأیتہ یستاک علی لسانہ کل ذلک فی البناء یعنی آمدیم با رسول اللہ صلی اللہ وسلم پس
دیدم آنحضرت را علیہ السلام کہ مسواک میکرد بر زبان خود و در کتاب الالمام باحادیث الاحکام
بروایت مسلم از ابی موسی چنین ست قال دخلت علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم وطرف السواک
علی لسانہ یعنی گفت درآمدم بر نبی صلی اللہ علیہ وسلم و کنارہ مسواک بر زبان شریفش بود
و در ہمان کتاب بروایت سنن ابی داؤد از ابی بردہ عن ابیہ مرویست قال اتینا رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم نستحملہ فرأیتہ یستاک علی لسانہ یعنی درآمدیم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را
درحالیکہ سواری میطلبیدیم از آنحضرت پس دیدم او را مسواک میکند بر زبان خود پنجم نسبت و
آنچہ در نسائی از ابی موسی روایت ست قال دخلت علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و
ہو یستن وطرف السواک علی لسانہ وہو یقول عا عا یتہوع یعنی ابو موسی گفت داخل شدم
بر رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم درحالیکہ او مسواک میکرد و کنارہ مسواک بر زبان او بود و او
میگفت عا عا یعنی تہوع میکرد و در روایت دیگر چنین ست دخلت علی النبی صلی اللہ
علیہ وسلم وقد وضع السواک علی طرف لسانہ یقول آہ آہ یعنی یتہوع یعنی راوی گوید

کہ داخل شدم بر نبی صلی اللہ علیہ وسلم و آنحضرت نہادہ بود مسواک را بر کنارہ زبان خود و می
فرمود آہ آہ یعنی تہوع میکرد نسبت و ششم آنکہ در بنایہ بروایت طبرانی در اوسط خود از معاذ
بن جبل رضی اللہ عنہ مروی شدہ قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول
نعم السواک الزیتون من شجرۃ مبارکۃ یطیب الفم ویذہب الحفر وہو سواکی وسواک الانبیاء
من قبلی یعنی معاذ بن جبل میگوید کہ شنیدم رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم را کہ میگفت
چہ خوش مسواک زیتون ست از درخت برکت دادہ شدہ پاک میکند دہن را و می برد
گندہ دہنی را و آن مسواک من و انبیاء پیشین من ست و در حاشیہ در مختار از طحطاوی بروایت
طبرانی چنین ست نعم السواک الزیتون من شجرۃ مبارکۃ وہو سواکی وسواک الانبیاء من
قبلی یعنی خوش مسواک زیتون ست از درخت برکت دادہ شدہ و آن مسواک من و انبیاء
پیشین من ست نسبت و ہفتم آنچہ در بنایہ بروایت طبرانی از جابر رضی اللہ عنہ مرویست
کان السواک من اذن رسول اللہ موضع القلم من اذن الکاتب یعنی بود مسواک از گوش
رسول اللہ صلعم موضع قلم از گوش کاتب یعنی جائیکہ کاتب قلم بر گوش مے نہد آنجا رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم مسواک می نہاد نسبت و ہشتم آنچہ در مشکوۃ المصابیح بروایت ترمذی
و ابوداؤد از ابی سلمہ از زید بن خالد جہنی مرویست قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم یقول لولا ان اشق علی امتی لامرتہم بالسواک عند کل صلوۃ ولاخرت صلوۃ العشاء
الی ثلث اللیل قال فکان زید بن خالد یشہد الصلوۃ فی المسجد وسواکہ علی اذنہ موضع القلم
من اذن الکاتب لا یقوم الی الصلوۃ الا استن ثم ردہ الی موضعہ رواہ الترمذی وابوداؤد
الا انہ لم یذکر ولاخرت صلوۃ العشاء الی ثلث اللیل یعنی گفت راوی کہ شنیدم رسول خدا
صلی اللہ علیہ وسلم را میگفت اگر نمی بود ترس آنکہ در مشقت اندازم امت خود را ہر آئینہ

واجب میگردانیدم بر آنها مسواک کردن نزدیک هر نماز و هر آینه تاخیر میکردم نماز عشا را تا دو
دانگ شب گفت ابو سلمه راوی پس بود زید بن خالد که حاضر می شد نماز را در مسجد
و مسواک او بر گوشش می بود بجای قلم از گوش نویسنده بر نمی خاست برای نماز مگر مسواک
میکرد پستر می نهاد بجای او یعنی در گوش خود تا اینجا ترمذی و ابوداود باتفاق روایت
کردند لیکن ابوداود ذکر نکرد ولاخرت صلوة العشاء الی ثلث اللیل نسبت نهم انچه در سنن
ابی داود از عایشه منقول ست ان النبی صلے اللہ علیہ وسلم کان یوضع له وضوءه وسواکه
فاذا قام من اللیل تخلی ثم استاک یعنی بتحقیق نبی صلی اللہ علیہ وسلم بود که نهاده میشد برای
آداب وضوء و مسواکش پس چون بر می خاست از شب قضای حاجت میکرد پستر
مسواک میکرد سیم ام انچه روایت کرد بخاری از انس رضی اللہ عنه قال قال رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم لقد اکثرت علیکم فی السواک یعنی گفت انس فرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ
وسلم هر آینه بتحقیق بسیار کردم و دراز کردم بر شما سخن درباره مسواک سی و یکم انچه روایت
کرد ابوداود از عایشه رضی اللہ عنها قالت کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یستن وعنده
رجلان احدهما اکبر من الاخر فاوحی اللہ الیه فی السواک ان کبر اعط السواک اکبرهما یعنی میگوید
عایشه رضی اللہ عنها بود رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم که مسواک میکرد و نزدیک آنحضرت
دو کس بودند یکی از انها بزرگتر بود از دیگری پس وحی فرستاد خداوند تعالی بسوی آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم بجهت فضیلت مسواک یعنی بده مسواک را به بزرگترین این هر دو و در روایت
بخاری و مسلم از عبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنهما چنین آمده ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال
ارانی فی المنام اتسوک بسواک فجاءنی رجلان احدهما اکبر من الاخر فناولت السواک الاصغر
منهما فقیل لی کبر فدفعته الی الاکبر منهما یعنی بدرستیکه نبی صلی اللہ علیہ وسلم فرمود می بینم

خود را در خواب کہ مسواک میکنم بمسواکی پس آمدند مرا دو کس کہ یکی از انہا بزرگتر از دیگری بود
پس دادم مسواک را بہ خرد تر از انہا پس گفتہ شد مرا بدہ بزرگتر را پس دادم مسواک را
بہ بزرگترین ازان ہر دو شی و دوم انچہ روایت کرد ترندی از ابی ایوب و طبرانی و احمد اربع
من سنن المرسلین الختان و السواک و التعطر و النکاح یعنی چہار چیز از سنتہای پیغمبران
سابق اند ختنہ کردن و مسواک کردن و استعمال بوی خوش نمودن و تزوج بنسا کردن
و در روایت ترغیب و ترہیب نقلاً عن الترندی از ابی ایوب لفظ الحیاء یعنی شرم بجاے
بدل الختان واقع شدہ شی و سوم انچہ در بنایہ بروایت بزار و طبرانی ست الطہارات اربع
قص الشوارب و حلق العانۃ و تقلیم الاظفار و السواک یعنی طہارات چہار اند لپست کردن
لبہا و ستردن موی عانہ و تراشیدن ناخنہا و مسواک کردن شی و چہارم انچہ در فتح است
ثلث من اخلاق المرسلین تعجیل الافطار و تاخیر السحور و السواک یعنی سہ چیز از خلقہاے
مرسلین اند شتابی کردن در افطار و تاخیر کردن در سحور و مسواک کردن شی و پنجم انچہ روایت
کرد بخاری از ابی بردہ از پدرش قال اتیت النبی صلی اللہ علیہ وسلم فوجدتہ یستن بسواک
بیدہ و یقول اع اع والسواک فی فیہ کانہ یتہوع یعنی راوی گوید کہ آمدم نبی صلی اللہ علیہ
وسلم را پس یافتم او را کہ مسواک میکند بمسواکی کہ در دست شریفش بود و میگفت اع اع
و مسواک در دہن مبارکش بود گویا آنحضرت تہوع میکرد شی و ششم انچہ در بنایہ بروایت
عقیلی و ابو نعیم از عائشہ رضی اللہ عنہا منقول ست انہا قالت کان اذا سافر حمل السواک
والمشط والمکحلۃ والقارورۃ والمرآۃ یعنی بدرستیکہ گفت عائشہ رضی اللہ عنہا بود آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم وقتیکہ سفر میکرد برمیداشت مسواک و شانہ و سرمہ دان و شیشہ و آئینہ
شی و ہفتم انچہ در بنایہ بروایت ابن ماجہ از عائشہ رضی اللہ عنہا مرویست کنت اصنع لہ

ثلث آنیۃ اناء الطهوره واناء السواک و اناء الشراب یعنی بودم من که می ساختم برای آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم سہ ظرف ظرفی برای آب وضوی او وظرفی برای مسواک او وظرفی برای
شراب او وسی وہشتم انچه در ترغیب و ترہیب بروایت ابن ماجہ از ابی امامہ است آن
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال تسوکوا فان السواک مطہرۃ للفم ومرضاۃ للرب ما جائنی
جبرئیل الا اوصانی بالسواک حتی لقد خشیت ان یفرض علیّ وعلی امتی ولولا انی اخاف
ان اشق علی امتی لفرضتہ علیہم وانی لاستاک حتی خشیت ان احفی مقادم فمی یعنی بتحقیق
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود مسواک کنید پس بدرستیکہ مسواک کردن پاکیست برای
دہن خوشنود یست برای پروردگار نیامد مرا جبرئیل مگر درحالیکہ او وصیت کرد مرا بمسواک
کردن تا اینکہ ترسیدم آنکہ فرض کرده شود بر من وبر امت من واگر نہ ترس میکردم آنکہ سخت
میکردم بر امت خود ہرآئینہ فرض میکردم مسواک کردن بر آنہا و بدرستیکہ ہرآئینہ مسواک میکنم
تا اینکہ می ترسم آنکہ برکنم پیش دہن خود وسی ونہم انچہ در صحیحین از ابی ہریرہ رضی اللہ عنہ آمده
قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لولا ان اشق علی امتی لامرتہم بتاخیر العشاء والسواک
عند کل صلوۃ یعنی فرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم اگر ترس آن نبود کہ سخت میکردم
بر امت خود ہرآئینہ امر میکردم آنہارا یعنی فرض میگردانیدم تاخیر عشا ومسواک کردن نزد یک
ہر نماز ودر ہمان کتاب بروایت مالک واحمد ونسائی وصحیح ابن خزیمہ وحاکم وبخاری از روی
تعلیق در کتاب الصوم از ابی ہریرہ چنین آمده لولا ان اشق علی امتی لامرتہم بالسواک
مع کل وضوء یعنی فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اگر نہ آنکہ سخت میکردم بر امت خود
ہرآئینہ امر میکردم آنہارا بمسواک کردن با ہر وضو ودر روایت ابن خزیمہ وحاکم وبخاری
عند کل وضوء آمده است ودر روایت احمد وغیره عند کل طہور آمده ودر ہمان کتاب

بروایت احمد وطبرانی از ابی امامه چنین ست لولا ان اشق علی امتی لفرضت علیهم السواک یعنی اگر
آنکه سختی میکردم بر امت خود البته امر بفرضیت میکردم بر آنها مسواک کردن را و در ترغیب و ترهیب
بروایت بزار و طبرانی از عباس بن عبد المطلب چنین مروی گشته لولا ان اشق علی امتی لفرضت
علیهم السواک عند کل وضوء کما فرضت علیهم الوضوء یعنی اگر نه آنکه سختی میکردم بر امت خود هر آینه
فرض میکردم بر آنها مسواک کردن نزدیک هر نماز چنانچه فرض کردم وضوء را و در همان کتاب
بروایت احمد از زینب بنت جحش چنین آمده قالت سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول
لولا ان اشق علی امتی لامرتهم بالسواک عند کل صلوٰة کما یتوضؤن یعنی گفت زینب شنیدم
رسول خدا صلی الله علیه وسلم را میفرمود که اگر نه آنکه سختی میکردم بر امت خود البته حکم میکردم
آنها را برای مسواک کردن نزدیک هر نماز چنانکه وضو میکنند چهلم انچه در مشکوٰة بروایت صحیحین از
حذیفه رضی آمده قال کان النبی صلی الله علیه وسلم اذا قام للتهجد من اللیل یشوص فاه بالسواک یعنی
حذیفه گفت رضی الله عنه بود نبی صلی الله علیه وسلم وقتیکه بر می خاست برای تهجد از شب
می مالید دهن شریف خود را بمسواک چهل و یکم انچه در مشکوٰة بروایت ابی داؤد از عائشه رضی
آمده است قالت کان النبی صلی الله علیه وسلم یستاک فیعطینی السواک لاغسله فابدأ به فاستاک
ثم اغسله وادفعه الیه یعنی گفت عائشه رضی الله عنها بود آنحضرت صلی الله علیه وسلم مسواک میکرد و پس
میداد مرا مسواک تا که بشویم آنرا پس من شروع میکردم بآن پس مسواک میکردم بیشتر می شوئیدم
آنرا و دفع میکردم آنرا بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم چهل و دوم انچه در غنیة المستملی ست انه مطهرة
للشیطان مغضبة للرب انه یکفر الخطایا ویزید فی الحسنات یعنی مسواک کردن راندن شیطان است
و خوش کردن ملائکه می پوشد گناهان را و زیاده میکند در نیکیها چهل و سوم انچه در امداد الفتاح نقلا عن
الکفایة المجیبیة بروایت عائشه آمده ان النبی صلی الله علیه وسلم کان یستاک اول النهار و آخره و فیهم

صائم بدرستیکہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم بود کہ مسواک میکرد اول روز و آخر آن در حالیکہ او روزہ دار بود

چہل و چہارم انچہ در مشکوۃ المصابیح بروایت ترمذی و ابوداؤد از عامر بن ربیعہ آمدہ قال رأیت النبی

صلی اللہ علیہ وسلم ما لا احصی یتسوک وھو صائم یعنی گفت عامر بن ربیعہ کہ دیدم آنحضرت صلی اللہ

علیہ وسلم را آن مقدار کہ شمار کردن نمیتوانم کہ مسواک میکرد در حالیکہ روزہ دار بود چہل و پنجم انچہ در بنایہ

بروایت بزار آمدہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خمس من سنن المرسلین الختان والتقلم

والحجامۃ والسواک والتعطر یعنی فرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم پنج چیز از سنتہای مرسلین

ہستند یکی ختنہ کردن دوم ناخن تراشیدن سوم خون کشیدن چہارم مسواک کردن پنجم

خوشبو مالیدن چہل و ششم انچہ در صحیح مسلم از عائشہ رض منقول ست کنا نعد لرسول اللہ صلی اللہ

علیہ وسلم سواکہ وطہورہ فیبعثہ اللہ ما شاء ان یبعثہ فیتسوک ویتوضأ ویصلی یعنی عائشہ رض میگوید

کہ بودیم ما کہ مہیا میکردیم برای رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم مسواک او را و آب وضوی او را پس

برمی انگیخت او را خدای عز وجل ہر قدر کہ میخواست آنکہ بر انگیزاند او را پس مسواک میفرمود

و وضو میکرد و نماز میخواند چہل و ہفتم انچہ در فتح القدیر و مرقات بروایت بیہقی از انس رض منقول ست

قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تجزی من السواک الاصابع یعنی کفایت میکند از مسواک

انگشتہا چہل و ہشتم انچہ در امداد الفتاح و شرح شمنی و قاری بروایت طبرانی از عائشہ صدیقہ رضی اللہ

عنہا روایت ست قالت قلت یا رسول اللہ الرجل یذہب فوہ یستاک قال نعم قلت کیف یصنع

قال یدخل اصبعہ فی فیہ یعنی گفت ام المؤمنین عائشہ رض کہ گفتم من یا رسول اللہ مردی کہ برود دہن او یعنی

دندان او یا گوشت دہن آیا او مسواک کند فرمود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آری گفتم چگونہ فرمود

داخل کند انگشت خود در دہن خود چہل و نہم انچہ در امداد الفتاح و شرح شمنی و قاری بر مختصر از علی

رضی اللہ عنہ مرویست قال التشویص بالمسبحۃ والابہام سواک یعنی شستن و پاکیزہ کردن دہن از

انگشت شهادت و ابهام مسواک ست پنجاه ونهم آنچه در بنایه از بیهقی روایت ست قال یا رسول الله عنتنا فی السواک
فهل دون ذلک من شی قال اصبعک سواک عند وضوئک یعنی مردی گفت یا رسول الله رغبت دادی ما را در مسواک
کردن پس سوای ازین چیزی هست فرمود آنحضرت صلی الله علیه وسلم انگشت تو مسواک تست نزدیک وضوی تو
پنجاه ویکم آنچه در مسند احمد از علی رضی الله عنه روایت ست انه دعا بکوز من ماء فغسل وجهه وکفیه ثلاثا وتمضمض
فادخل بعض اصابعه فی فیه الحدیث وفی آخره قال هذا وضوء رسول الله صلی الله علیه وسلم یعنی طلب کرد علی
کوزه از آب پس شست روی خود وهر دو کف خود سه بار ومضمضه کرد پس داخل کرد بعض انگشتان خود در دهن خود
تا آخر حدیث و فرمود در آخر وضو این وضوی رسول الله صلی الله علیه وسلم ست پنجاه ودوم آنچه در مشکوة المصابیح
بروایت بخاری از عایشه صدیقه رضی الله عنها مروی گشته قالت ان من نعم الله علی ان رسول الله صلی الله
علیه وسلم توفی فی بیتی وفی یومی وبین سحری ونحری وان الله جمع بین ریقی وریقه عند موته دخل علی عبد الرحمن
بن ابی بکر وبیده السواک وانا مسندة رسول الله صلی الله علیه وسلم فرأیته ینظر الیه وعرفت انه یحب السواک فقلت
آخذه لک فاشار برأسه ان نعم فتناولته فاشتد علیه قلت الینه لک فاشار برأسه ان نعم فلینته فامره وبین یدیه رکوة
فیها ماء فجعل یدخل یدیه فی الماء فیمسح بهما وجهه یقول لا اله الا الله ان للموت سکرات ثم نصب یده فجعل یقول فی الرفیق
الاعلی حتی قبض ومالت یده یعنی بدرستیکه عایشه رضی الله عنها بود که میگفت بتحقیق از نعمتهای پروردگار من
آنست که بتحقیق رسول الله صلی الله علیه وسلم وفات کرده شد در خانه من ودر روز نوبت من ومیان سینه وگردن
من بدرستیکه خدای تعالی جمع کرد آب دهن من وآب دهن آنحضرت صلی الله علیه وسلم نزدیک موت وی علیه السلام بدرستیکه
درآمد بر من عبد الرحمن پسر ابی بکر ودر دست وی مسواک بود ومن تکیه کننده رسول الله صلی الله علیه وسلم بودم پس دیدم آنحضرت
را صلی الله علیه وسلم که می بینند بسوی مسواک پس شناختم که آنحضرت دوست میدارد که مسواک کند پس گفتم بگیرم آنرا
برای تو پس اشاره بسر کرد که آری پس دادم آنرا بحضرت صلی الله علیه وسلم پس سخت شد مسواک کردن بر آنحضرت گفتم
که نرم کنم آنرا برای تو اشاره بسر خود کرد که آری پس نرم کردم آنرا پس گردانید آنرا پس بگذرانید بر دندان مبارک خود وپیش آنحضرت
کوزه بود که در وی آب بود ودستهای خود را در آب می مالید بدان روی خود را ومیگفت لا اله الا الله بتحقیق که برای موت
سختیها ست پس برداشت دست خود را پس شروع کرد در گفتن این کلمه فی الرفیق الاعلی تا اینکه قبض کرده شد روح مبارک

وبيقين دست اونيجا، وسوم انچه درشرح سفر السعادة ناقلاً عن احمد وابي داود وعن عبد الله بن عامر
الغسيل و مسند دارمي از عبد الله بن عمر است قال قلت أرأيت توضؤ ابن عمر لكل صلوة طاهرا او غير طاهر عما
ذلك قال حدثته اسماء بنت زيد بن الخطاب ان عبد الله بن حنظلة بن عامر حدثها ان رسول الله صلى الله عليه وسلم
امر بالوضوء لكل صلوة طاهرا او غير طاهر فلما شق ذلك عليه امر بالسواك لكل صلوة وكان ابن عمر يرى ان به
على ذلك قوة فكان لا يدع الوضوء لكل صلوة يعني راوي گويد گفتم که خبر ده که وضو کرد ابن عمر رضي الله عنه برای
هر نماز طاهر باشد یا غیر طاهر تعمیم کرد این را گفت که حدیث کرد او را اسماء بنت زید بن خطاب که تحقیق عبد الله
بن حنظله بن عامر حدیث کرد مرا که تحقیق رسول خدا صلی الله علیه وسلم حکم کرده شد بوضو برای هر نماز طاهر باشد
یا غیر طاهر پس هرگاه که دشوار کرده شد این کار برا و حکم کرده شد برای مسواک نزدیک هر نماز و بود عبد الله
بن عمر رضی الله عنه می دید که او را برین کار قوتیست پس ترک نمیکرد وضو برای هر نماز انتهی تحقیق نماند که
بست و دو سال میگذرد که این مسوده نوشته شده بود ولیکن نوبت تبییض اکنون در ماه ربیع الآخر
سنه یکهزار و دو صد و نود و شش هجری نبوی رسید و اذا بلغ الکلام الی هذا النظام فآخر دعوانا ان الحمد لله
رب العالمین والصلوة علی سید المرسلین وآله الطاهرین واصحابه الکاملین فقط

خاتمة الطبع

هزاران شکر وسپاس پروردگار و فراوان درود وسلام بر نبی مختار و آل اطهار و اصحاب اخیار که
این رساله فیض مقاله در احکام و فضائل مسواک تصنیف عالم جلیل فاضل نبیل علامه یگانه نحریر زمانه کشاف
دقائق فرعی و اصلی حلال معاقد عقلی ونقلی مولانا الحافظ محمد شوکت علی دام فیضه العلی
بصحت تمام و اهتمام این اقل انام محمد عبد الرحمن بن حاجی محمد روشن خان مغفور در مطبع
نظامی واقع کانپور در اوائل شهر جمادی الآخر ۱۲۹۶ هجری حلیه انطباع پوشید و لباس تسام در برکشید

وجه مهر و دستخط بر خاتمه

برای سند اینمعنی که کتاب هذا مطبوع مطبع نظامی
است مهر و دستخط مهتمم در خاتمه افزوده شد

محمد روشن خان حنفی
محمد عبد الرحمن

صحتنامۂ غایة الادراک فی مسائل السواک

بسم اللہ الرحمن الرحیم

...مد متکاثر و نعت متوافر در پردہ مباد کہ برای کتاب قلمی یک غلطنامہ کافی ست چہ
...ہر نسخۂ قلمی غلطنامہ علیحدہ میباشد و برای کتب مطبوعہ یک غلطنامہ برای جملہ نسخ مطبوعۂ
...مطبع کفایت نمی تواند کرد زیرا کہ منتہای کار این ست کہ اگر چہار پنج نسخ مطبوعہ پیش نظر
...تہ غلطنامہ طیار کردہ شود پس آن غلطنامہ بنا بر ہمان چہار پنج نسخ کافی خواہد شد
...ی دیگر نسخ چہ میتواند شد کہ حرفی و لفظی دیگر در نسخ باقی ماندہ صاف بر نیامدہ یا غلط گردیدہ باشد
...در صورت عدم انطباق غلطنامہ با جملہ نسخ مصحح و کاتب غلطنامہ را معذور باید داشت

صفحه	سطر	غلط	صحیح
	۳	غیره	غیرها
	۳	پامی خاطری خلد	پای خاطر می خلد
	۱۳	یدل	تدل
	۸	فبعثه	فیبعثه
	۱۰	بلیثا	لیثاً
	۱۳	تبتغی	ینبغی
	۱۶	الخنصر	خنصر

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۶	۷	اذ استیک	اذا استیاک
۱۷	۲	نظاسر	نظایر
۱۷	۲	از ن	از آن
۱۷	۸	کذافی	فی
۱۷	۱۶	وافضل	والافضل
۱۷	۱۹	لیخرج	لیجرح
۲۲	۴	لبشرح الوقایة	لشرح الوقایة

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۲	۱۰	النخشتبة	الخشنة
۲۹	۱۲	للظفر	للطهر
۳۲	۸	بسواک	مسواک
۳۴	۱۷	المتشخشه	المستخشنة
۳۶	۱۱	تیضوع	تتضوع
۳۶	۱۹	ناخن	ناخنها
۴۲	۳	متقدم	مقدم
۴۳	۸	فظروا	فطروا
۴۷	۹	چهازم	چهارم
۴۴	۵	الااوصاعی	الاواوص
۴۸	۱۲	والمسواک	وبالسوا
۴۹	۵	کردم وضورا	کردم برانها
۴۹	۹	وضومیکند	وضو
۴۹	۱۹	الکفایة المجیب	کفایة المجیب
۵۰	۳	لیسوک	یتسوک
۵۰	۹	قبعته الله	فبعثه ال
۵۱	۹	بین سحری	وبین سحر

تمت